

Aanduiding van ankerplaats 'De Ieperlee, het Kanaal Ieper-IJzer en de Martjesvaart'

APW016

1. Situering en afbakening

'De Ieperlee, het Kanaal Ieper-IJzer en de Martjesvaart' te Lo-Reninge, Houthulst, Langemark-Poelkapelle en Ieper, (West-Vlaanderen), oppervlakte: 1.231 ha.

Bredero dossiernummer: 4.001/30000/2512.1

Bredero objectnummer: 4.05/30000/188.1

De aflijning van de ankerplaats is aangegeven op Kaart 1 (zie Bijlage 1).

Deze ankerplaats was niet opgenomen in de landschapsatlas maar wordt wegens hoge historische waarde voorgesteld voor aanduiding. De ankerplaats omvat de Ieperlee, een sinds de 11de eeuw gekanaliseerde waterloop die een economische slagader was voor de ontwikkeling van het middeleeuwse Ieper. Snel erna waren grotere werken nodig om het vervoer over water mogelijk te houden en werd parallel aan de Ieperlee een nieuw kanaal gegraven, het uiteindelijke Kanaal Ieper-IJzer. Langs het kanaal werden tevens verschillende vestingwerken (Vauban) aangelegd. Tijdens WOI vormde het bovendien een strategische lijn (zie hieronder). Een andere gekanaliseerde beek stroomt bij Drie Grachten in het Kanaal Ieper-IJzer: de Martjesvaart. Juist ten oosten van de Martjesvaart ligt het kasteel de Coninck de Merkem met omringend park.

Bij de afbakening van ankerplaatsen in de Landschapsatlas is in eerste instantie rekening gehouden met de relictten van de traditionele landschappen. Relictten van WOI, waarover tijdens de afbakening van de ankerplaatsen eind jaren '90 nog niet zoveel bekend was, werden minder meegenomen in de afweging. In de aanloop naar de honderdjarige herdenking nam het agentschap Onroerend Erfgoed (het toenmalige Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed) het initiatief tot een onderzoek naar de betekenis van het oorlogslandschap en van de WO I-archeologie in de voormalige frontzone. Dit onderzoek leidde tot de afbakening van 28 'herinneringsplaatsen' of zogenaamde 'lieux de mémoire'. Ten zuiden van Ieper zijn deze herinneringsplaatsen geïntegreerd in de ankerplaatsen van de Landschapsatlas, voor zover ze er geheel of gedeeltelijk mee overlappen. Ten noorden van Ieper vormen ze de aanleiding voor de aanduiding van enkele nieuwe ankerplaatsen, waaronder de hier voorgestelde.

De ankerplaatsen die in 2001 zijn afgebakend werden aan een aantal criteria getoetst, de ankerplaats Ieperlee, het kanaal Ieper-IJzer en de Martjesvaart voldoet ook aan deze criteria:

- Gaafheid en herkenbaarheid: Het Kanaal Ieper-IJzer is duidelijk herkenbaar als belangrijke waterweg van de stad Ieper naar andere steden in Vlaanderen en naar de zee. Op terrein is de (gekanaliseerde) Ieperlee en "zilinc" minder duidelijk herkenbaar als zijnde belangrijke waterweg van en naar Ieper. Het gekanaliseerde karakter is echter op veel plaatsen duidelijk herkenbaar door het rechte verloop. De omgeving van de kanalen is bij Ieper verstoord door de verstedelijking en bedrijvigheid die niet aan het kanaal gelinkt zijn. Meer naar het noorden is het landschap gaver en liggen hoeves aan de rand van de vallei. De vallei van de Martjesvaart vormt een gaaf geheel. Langs de waterloop liggen de broeken en op enige afstand, op de hoger gelegen zandige gronden, ligt het dorp. Het geheel van kasteel, kasteelpark, kerk, begraafplaats en dorpswoningen vormt een gaaf geheel.

Het tussenliggende interfluvium is herkenbaar als drogere zandgrond tussen de broeken, de bijbehorende kenmerken van bebouwing en akkergebruik versterken dit.

- Contextwaarde en samenhang: Het Kanaal Ieper-IJzer heeft een sterke relatie met de stad Ieper. Het verbindt de stad met het IJzerbekken. De samenhang tussen de Ieperlee en het daaraan parallel lopende Kanaal Ieper-IJzer is ruimtelijk sterk, ze liggen in dezelfde vallei en in elkaars nabijheid. In het noorden is de vallei breder en sluit ze landschappelijk aan bij de IJzerbroeken met weilanden langs de Ieperlee. De evolutie van de waterwegen door de eeuwen heen, van gekanaliseerde beek naar bijna industrieel kanaal, is hier in het landschap terug te zien. De ligging van overslagplaatsen, herbergen en bedrijven aan het kanaal weerspiegelen de economische betekenis van deze waterweg.
Bij Merkem is een zeer sterke samenhang tussen het kasteel en de kerk en omgeving.
Er is een duidelijke samenhang tussen de waterwegen, parallelle wegen, bebouwing en het landgebruik.
- Unicité: De Ieperlee is een unieke vroeg gekanaliseerde waterloop. De gekanaliseerde beek heeft een sterke relatie met de middeleeuwse ontwikkeling van de stad Ieper.

Relatie met nabijgelegen ankerplaatsen:

In het uiterste noorden wordt de grens gevormd door de ankerplaats "IJzerbroeken en Lovaart bij Pollinkhove" (A30026). Deze ankerplaats omvat de overstroombare broeken in de IJzervlakte. In het noorden loopt het Kanaal Ieper-IJzer nog verder in deze ankerplaats, maar werd ervoor gekozen de noordelijkste punt van de ankerplaats op Drie Grachten te leggen, waar de Ieperlee en Martjesvaart in het Kanaal Ieper-IJzer stromen.

Tussen Boezinge, Ieper en Langemark-Poelkapelle wordt een nieuwe ankerplaats toegevoegd vanwege WOI-erfgoed: Pilkem Ridge. Ook al behoren beide ankerplaatsen tot het internationale front in de noordelijke Ieperboog, inhoudelijk verschillen ze te sterk om de ankerplaatse samen te voegen. Daarom zijn ze als twee dossiers uitgewerkt.

Begrenzing:

De aflijning van de ankerplaats is aangegeven op Kaart 1 (zie Bijlage 1). Voor deze nieuwe begrenzing werd er zoveel mogelijk gebruik gemaakt van fysische grenzen onder de vorm van wegen, perceelsgrenzen, taluds en de grens met de bebouwde omgeving. Lokaal is hiervan afgeweken omwille van aaneengesloten gedeelten met een belangrijke erfgoedwaarde waar geen fysische grens voorkomt of waar er anders te verstoorde of minder gave landschappelijke gedeelten zouden worden opgenomen.

De ankerplaats omvat het Kanaal Ieper-IJzer, de Ieperlee en de Martjesvaart met het kasteel van Merkem. Deze elementen worden met directe omgeving opgenomen in de ankerplaats. Het gaat dan vooral om de direct aanpalende landbouwgronden en voor het noordelijk deel, het interfluvium tussen de Ieperlee en de Martjesvaart.

Bespreking van zuid naar noord:

De ankerplaats begint bij de stad Ieper aan de kaaien waar het kanaal Ieper-IJzer de koppeling maakt met de stad. De Ieperlee zelf ligt hier nog verscholen achter een aantal woningen maar wordt, voor de volledigheid, hier ook opgenomen. Vanaf de militaire begraafplaats Duhallow A.D.S Cemetery (WOI1431) is er geen bebouwing meer aanwezig tussen de Ieperlee en het kanaal Ieper-IJzer. De rechteroever van het kanaal Ieper-IJzer wordt tot Boezinge zeer smal opgenomen omdat hier het bedrijventerrein van Ieper ligt dat geen link heeft met het kanaal.

Ten zuidoosten van Boezinge wordt een perceel opgenomen waardoor een gracht slingert. Deze gracht stond op de Vandermaelenkaart benoemd als "anc. canal". Waarschijnlijk

werd het kanaal hier rechtgetrokken en is dit één van de weinige restanten van de "zilinc" die nu nog zichtbaar zijn.

Ten noorden van Boezinge wordt telkens een (land-)weg op enige afstand van het kanaal als grens genomen, op die manier wordt de vallei van de Ieperlee integraal opgenomen in de ankerplaats. Deze vallei kenmerkt zich door de landbouw, met wederopbouwhoeves (waarvan verschillende in DIBE werden opgenomen). Soms werd een uitbreiding gemaakt buiten de weg, het gaat in alle gevallen om bouwkundig erfgoed of archeologische sites, vooral voormalige sites met walgracht die op terrein nog waarneembaar zijn.

Vanaf Steenstrate tot Drie Grachten, wordt het zandige interfluvium tussen het Kanaal Ieper-IJzer en de Martjesvaart tevens opgenomen.

De Martjesvaart is ook een gekanaliseerde waterloop en sluit inhoudelijk aan bij de Ieperlee, alhoewel de economische functie hier eerder van lokaal/regionaal belang was. De nabijgelegen dorpskern van Merkem met als belangrijkste monumenten het kasteel met omringend park en de kerk en omgeving, vormen een samenhangend en visueel aantrekkelijk geheel. De broeken van Merkem zijn gaaf bewaard.

De weg tussen Noordschote en Luigem speelde in WOI een belangrijke rol. Dit was immers één van de weinig wegen in de onder water gelopen IJzervlakte die nog begaanbaar waren. Drie Grachten werd uitgebouwd als voorpost en er werden verschillende gevechten uitgevochten op deze plek. De weg wordt opgenomen in de ankerplaats. Ten noorden van het deel tussen Noordschote en Drie Grachten ligt bovendien de Ieperlee langs deze weg. Op deze manier kan de Ieperlee ook geheel worden opgenomen tot de samenvloeiing met het kanaal bij Drie Grachten.

De noordelijke begrenzing van de ankerplaats ligt bij Drie Grachten. Tot dat punt lopen de Ieperlee en het Kanaal Ieper-IJzer parallel naar het noorden, maar bij Drie Grachten vloeit de Ieperlee samen in het Kanaal Ieper-IJzer. Ten noorden van Drie Grachten gaat het landschap over in de IJzerbroeken, een overstroombare vlakte die zeer uitgestrekt is (maakt deel uit van A30026, "IJzerbroeken en Lovaart bij Pollinkhoeve").

2. Juridisch en beleidskader

Onroerend erfgoed

Monumenten:

- Sas van Boezinge, 24/10/1995;
- Duhallow A.D.S. Cemetery, 01/04/2009;
- Essex Farm Cemetery, 01/04/2009;
- Bard Cottage Cemetery, 1/04/2009;
- Kazematten nabij "Essex Farm Cemetery", 02/06/1992;
- Gedenkteken gebroeders Van Raemdonck & Fiévez, 01/07/2009;
- Gedenkteken eerste gasaanval Steenstrate, 01/07/2009;
- St.-Baafskerk, 20/02/1939;
- Demarcatiepaal nr. 5 Noordschote, 05/03/2010;
- Duitse militaire post Oostpoeselstraat Noordschote.

Er zijn geen beschermde stads- en dorpsgezichten, landschappen of archeologische sites binnen de perimeter van de ankerplaats.

Ruimtelijke ordening

Gewestplan

Bijna 90% (ruim 1.000 ha) van de ankerplaats is volgens het Gewestplan Ieper-Poperinge 'agrarisch gebied' waarvan ongeveer de helft 'landschappelijk waardevol

agrarische gebieden'. In het uiterste noorden tussen Noordschote en Drie Grachten ligt een klein oppervlakte 'agrarische gebieden met ecologisch belang' (64 ha).

Bij Ieper, Boezinge en Merkem liggen heel kleine delen 'woongebied' binnen de ankerplaats. De kerk en het kerkhof van Merkem heeft als bestemming 'woongebied met culturele, historische en/of esthetische waarde'. Het park van het kasteel van Merkem is 'parkgebied', net zoals de aanzet van het kanaal Ieper-Komen bij Ieper.

Er zijn enkele locaties bestemd als 'gebied voor gemeenschapsvoorzieningen en openbaar nut'. Een perceel bij het kasteel van Merkem, het zuiveringsstation tussen Ieper en Boezinge en aangrenzend perceel, nu nog in gebruik als akker en de militaire begraafplaatsen "Essex Farm Cemetery" en "Duhallow A.D.S. Cemetery".

De oevers van het Kanaal Ieper-IJzer en aangrenzende dijken zijn over de gehele lengte van het kanaal als 'natuurgebied' bestemd. In de ankerplaats ligt één perceel 'bosgebied', juist ten noorden van het kasteelpark van Merkem.

Ten zuidoosten van Boezinge ligt een "reservegebied voor industriële uitbreiding", deze overlapt voor ca. 10ha met de ankerplaats.

Het Kanaal Ieper-IJzer staat op het gewestplan aangeduid als 'bestaande waterweg'.

Ruimtelijke uitvoeringsplannen en BPA's

Het zuidelijk deel van de ankerplaats (ten zuiden van Boezinge) ligt binnen het Provinciaal RUP "Kleinstedelijk gebied Ieper", die bedoeld is als vervanging van enkele BPA's: BPA Ieperleekanaal uitbreiding II (MB 26/09/1991) en BPA Ieperleekanaal uitbreiding III (MB 01/06/1994).

De ankerplaats overlapt met de Provinciale RUP 'Solitaire Vakantiewoningen', vastgesteld door de minister op 18/10/2013.

Juist ten noorden van Boezinge, aan de westzijde van het kanaal, ligt een RUP zonevrije ruimtegebonden Recreatie en Toerisme, vastgesteld door de deputatie op 25/05/2013.

In het uiterste zuiden bij Ieper overlapt de ankerplaats ter hoogte van de Kaai van Ieper met het gemeentelijke RUP 'Kattenkerkhof' (16/12/2004).

Voor het industrie- en bedrijventerrein tussen Ieper en Boezinge aan de oostelijke zijde van het kanaal, werden diverse BPA's opgemaakt die de uitbreidingen van het terrein in noordelijke richting regelen. Over het algemeen overlappen deze BPA's slechts minimaal met de ankerplaats, alleen "Ieperleekanaal uitbreiding III" overlapt voor een deel met de ankerplaats. Dit is het nog niet ingerichte deel van het bedrijventerrein, alwaar een tracé van het oude kanaal gelegen is.

Nabij Boezinge overlapt de ankerplaats met drie gemeentelijke RUPs. Twee zonevrije bedrijven (Samyn-Delbeke en Delange) aan de rechteroever (16/10/2008) en een zeer smalle strook van 'Boezinge Centrum' (15/05/2008).

Ten zuidoosten van Boezinge overlapt de ankerplaats met een historisch gemeentelijk RUP 'Ieperlee'.

Recent stelde de Vlaamse regering het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan voor de optimalisatie van de wegverbinding tussen Ieper en Veurne definitief vast (17 mei 2013).

De Raad van State schorste dit RUP echter op 20 december 2013.

Gemeentelijke ruimtelijke structuurplannen

GRS Stad Ieper (16/06/1999) vermeldt dat er een actief beleid zal worden gevoerd om samen met de landbouwers levende perceelsgrenzen heraan te planten, poelen (her) in te richten, beheer van waardevolle graslanden en bermen, beeklopen en kwelzones te optimaliseren (dmv. beheersovereenkomsten). Verder wordt op thema's ingezet (bossen, beken, kanalen en vijvers en KLE's).

In het GRS Houthulst staat vermeld dat oa. de St-Jansbeek-Martjesvaart als natuurverbingsgebied kan fungeren tussen de IJzervallei en de West-Vlaamse Heuvels. Het kanaal Ieper-IJzer is een natte ecologische structuur van bovenlokaal belang. Het kanaal is tevens als structurerend lineair element aangeduid alsook als een toeristisch-recreatief lijnelement. Het oorlogserfgoed wordt ook vermeld als basis voor een toeristisch-recreatief netwerk.

De landbouwgebieden zoals rond Merkem-Houthulst, worden zoveel mogelijk vrij gehouden van bebouwing en nieuwe constructies worden gebundeld bij bestaande. Kenmerkend erfgoed en kleine landschapselementen dienen behouden, hersteld en/of verder ontwikkeld te worden. Er wordt gestreefd naar een landschap dat een sterke en aantrekkelijke omgeving vormt voor inwoners, bezoekers en ondernemingen en bijdraagt aan een biologisch diverse en duurzame leefomgeving.

In het bindende deel worden oa. enkele zaken opgenomen mbt. de toeristisch-recreatieve structuur, waaronder de opmaak van een ruimtelijk uitvoeringsplan dat de ontwikkelingsperspectieven vastlegt voor het kasteel van Merkem. Ook wordt de opmaak van een trage-wegenplan voorzien.

In het GRS Lo-Reninge wordt o.a. m.b.t. de gewenste nederzettingsstructuur als doelstelling opgenomen dat er geen nieuwe verspreide woningen toegelaten zouden moeten worden (met uitzondering van reeds vergunde verkavelingen of juridisch geëigende zones) zodat verdere versnippering van de open ruimte tegengegaan wordt.

Er wordt gesteld dat het eeuwenoude evenwicht tussen de natuurlijke structuur, de landschappelijke structuur en de agrarische structuur behouden dient te worden. De diverse natuurgebieden moeten verbonden worden.

Het open karakter van het landschap en de open-ruimte waaraan de gemeente rijk is, wordt als belangrijke troef genoemd, waarvan de landbouw een belangrijke drager is. De landbouw moet versterkt en ondersteund worden, om de open ruimte te vrijwaren. Voor het landschappelijk inpassen van landbouwgebouwen wordt voorgesteld dat de integratie in het landschap via landschapsplannen kan worden bevorderd.

Het kanaal Ieper-IJzer vormt een belangrijke ecologische en recreatieve structuur. De hoofdfunctie van het kanaal is de natuur. In de aanpalende reliëfrijke weilanden met het dichte slotennetwerk wordt gestreefd naar behoud en versterking van deze graslanden vanwege de ecologische betekenis.

In het richtinggevend gedeelte van het GRS Langemark-Poelkapelle wordt ingezet op duurzaamheid van ondermeer dynamische landbouw en integraal waterbeheer. Ook wordt ingezet op de zorg voor landschap en erfgoed, dit wordt immers aangehaald als zijnde "de belangrijkste troeven van de gemeente". Erfgoed wordt ruim geïnterpreteerd en is inclusief immaterieel erfgoed. Aangezien zowel erfgoed als landschap voortdurend in beweging zijn, is het op schaal van de gemeente nodig een ontwikkelingsstrategie te hanteren die waardevolle landschappelijke structuren kan versterken, en de waarde van erfgoed doet opwegen tegen het tabula rasa. De gemeente geeft verder aan zich te willen inschrijven in grensoverschrijdende strategieën om het landschap te versterken of te beschermen.

In het informatieve gedeelte wordt vastgesteld dat de landbouw op de overgang naar de polders een duidelijk hoger aandeel grondgebonden landbouw heeft. Ter hoogte van de Sint-Jansbeek/Steenbeek en het Ieperleekanaal overwegen ook weidegronden. Het oorlogserfgoed is voor toerisme en recreatie een belangrijk thema. Het tweede belangrijke thema is de landelijke omgeving.

In het deel over landschap wordt als uitgangspunt gezegd dat het belangrijk is dat de open ruimte gevrijwaard en versterkt kan worden. De IJzer, het Kanaal Ieper-IJzer en de Martjesvaart vormen de structurerende elementen van dit landschap. Tegelijkertijd verzamelen zij het oppervlaktewater uit de omgeving. Hun (winter)beddingen vormen een hydrologisch bekken dat wellicht een gemeentegrensoverschrijdende strategie verdient.

In het provinciaal ruimtelijk structuurplan West-Vlaanderen staat in het hoofdstuk "Gewenste ruimtelijke structuur van het landschap" opgenomen dat landschappen met een duidelijke culturele erfgoedwaarde moet worden gevrijwaard en versterkt. Daarnaast worden nieuwe ingrepen ruimtelijk gestuurd waarbij rekening wordt gehouden met de landschappelijke structuur. Het kanaal Ieper-IJzer werd opgenomen als ecologische infrastructuur van bovenlokaal belang waarbij het beleid gericht is op het behouden, herstellen en ontwikkelen van de natuurwaarden van- en langs deze ecologische

infrastructuur in relatie met andere (vaak zacht-recreatieve) activiteiten langs deze infrastructuurelementen.

In rivier- en beekvalleien is het beleid gericht op het behouden, herstellen en ontwikkelen van de natuurwaarden van de waterloop en de vallei in relatie met de waterhuishouding en de landschappelijke karakteristieken van de omgeving.

Het kanaal Ieper-IJzer werd ook aangeduid als toeristisch recreatief lijnelement als drager van bestaande of potentiële toeristisch recreatieve activiteiten.

Binnen de gewenste ruimtelijke structuur landschap is het een beleidsdoelstelling om 'landschappen met een duidelijke culturele erfgoedwaarde te vrijwaren'. Concreet werden volgende gebieden geselecteerd in het PRS-WV:

- Gave landschappen:
 - IJzervallei
 - Broeken en akkerland van Noordschote-Zuidschote
- Structurerende lineaire elementen
 - Kanaal Ieper-IJzer
- Markante terreinovergangen
 - Alle overgangen tussen de polder en de zand(leem)streek

Het ruimtelijk beleid voor deze landschappen is gericht op het behouden en versterken van de traditionele kenmerken en de karakteristieke relictten. In geval van nieuwe ingrepen dient verhoogde aandacht te gaan naar de wijze waarop de ingreep rekening houdt met de landschappelijke draagkracht van het gebied. Ook het maximaal behouden van de open ruimte en de structuurkenmerken (zoals perceelsstructuur, meanderende waterlopen, landschapstypologie, morfologie en het nederzettingsspatroon) staat voorop. Voor structurerende lineaire elementen en reliëfcomponenten is het ruimtelijk beleid gericht op het behouden en versterken van de visuele kwaliteit en herkenbaarheid van het element of component, inclusief de zichtzones. Hierbij dient een vrijwaring van bebouwing en andere storende elementen door de afbakening van bouwvrije en serrevrije zones in ruimtelijke uitvoeringsplannen te gebeuren.

Binnen de gewenste agrarische structuur wordt als doelstelling aangehaald de landbouw ruimtelijk te ondersteunen als belangrijkste beheerder van de open ruimte, en worden ook andere functies van landbouw erkend zoals toeristisch recreatief, economisch, natuur- en landschappelijke en sociaal-educatieve functies.

Ruimtelijke visie op landbouw, natuur en bos

Op 31 maart 2006 (omzendbrief RO/2010/01, 7 mei 2010) nam de Vlaamse regering kennis van de visie en keurde ze de beleidsmatige herbevestiging van de bestaande gewestplannen voor ongeveer 95.200 ha agrarisch gebied en een operationeel uitvoeringprogramma goed voor de regio Kust, Polders en Westhoek.

De ankerplaats ligt deels in de deelruimte IJzer- en Handzamevallei en deel in de deelruimte Zandleemplateau van Poperinge-Ieper.

Volgende deelgebieden liggen in de ankerplaats:

- IJzerbroeken en vallei van de IJzer tussen Fintele en Diksmuide
- Gemengd akkerbouwgebied Noordschote-Zuidschote
- Gemengd akkerbouwgebied bij Elverdinge
- Gemengd akkerbouw- en groententeeltgebied bij Langemark-Poelkapelle
- Vallei van het Ieperleekanaal
- Kanaal Ieper-IJzer

Natuur en bos

VEN/IVON

Binnen de ankerplaats ligt een zeer klein oppervlakte van het GEN 'IJzervallei' (Grote Eenheden Natuur, met een hoge actuele natuurwaarde). Alleen een smalle strook langs het noordelijk deel van het Kanaal Ieper-IJzer en enkele percelen in de omgeving van het kasteel van Merken liggen binnen deze perimeter.

Speciale Europese Beschermingszones

In het uiterste noorden van de ankerplaats, zowel in de vallei van de Ieperlee als in de vallei van de Martjesvaart, ligt een deel van het vogelrichtlijngebied 'IJzervallei'. Het zijn vooral de broekgronden die aansluiten bij de IJzerbroeken die in dit gebied liggen.

Er ligt geen habitatrictlijngebied binnen de ankerplaats.

Landbouw

Binnen de perimeter van de ankerplaats ligt ca. 523ha herbevestigd agrarisch gebied Regio Kust-Polders-Westhoek (deelgebieden 21 en 22) (goedgekeurd door de Vlaamse regering 31 maart 2006). Tussen Steenstrate en Ieper overlapt de ankerplaats hier grotendeels mee. Ten noorden van Steenstrate is het gebied buiten de broeken van de Ieperlee en Martjesvaart aangeduid als HAG.

Water

Categorie waterlopen:

- Het Kanaal Ieper-IJzer (bevaarbare waterloop). Nabij Drie Grachten stromen samen in het Kanaal Ieper-IJzer:
 - De Ieperlee (categorie 1) ligt aan de westzijde van het kanaal.
 - De Martjesvaart (categorie 1) aan de oostzijde, waar eerder al de Lobeek (categorie 2) in stroomde.
 - De Koevaardeken-Engelendelft (categorie 3) die door de broeken van Merkem stroomt, watert af in noordelijke richting naar de IJzer.

Parallel aan de rechterzijde van het Kanaal Ieper-IJzer loopt van juist ten zuiden van Boezinge, tot aan het sas van Boezinge de 'Oude Vaart' (categorie 2). Twee beken stromen voor een (zeer klein) deel door de ankerplaats: Lutsebeek en Zwaanhofbeek (categorie 2).

Dan zijn er nog een heel aantal zeer kleine beken of grachtjes die parallel aan het kanaal, of juist dwars erop, door de ankerplaats stromen.

Bekkenbeheerplannen:

De ankerplaats overlapt in zijn geheel met het IJzerbekken. Voor dit bekken werd een bekkenbeheerplan opgemaakt (2008-2013) waarin verschillende acties beschreven zijn voor de Ieperlee, het Kanaal Ieper-IJzer en de Martjesvaart. Momenteel wordt er een nieuwe versie van dit bekkenbeheerplan opgemaakt.

Overige projecten

In **mobiliteitsplannen** wordt een toekomstvisie ontwikkeld voor de lokale mobiliteit. Het mobiliteitsplan van de stad Ieper werd verbreed en verdiept en in januari 2011 goedgekeurd. Voor de ankerplaats zijn geen specifieke aandachtspunten geformuleerd.

Ook voor Houthulst hebben de doelstellingen zoals geformuleerd in het mobiliteitsplan van 2011, weinig impact op de ankerplaats. De heraanleg van de dorpskern van Merkem wordt wel voorzien in het plan, maar dit werd reeds uitgevoerd voor de aanduiding van de ankerplaats. Ook wordt er bij Merkem en langs de Martjesvaart een lusvormige route voorzien die voor traag verkeer open en onderhouden wordt.

Het mobiliteitsplan van Lo-Renige dateert uit 1998. Hierin stelt de gemeente vast dat in deze landelijke gemeente weinig problemen voordoen inzake mobiliteit voor het gemotoriseerd vervoer. Bescherming van de zwakke weggebruikers, het nemen van maatregelen die de fietsrecreatie kunnen stimuleren en het versterken van de leefbaarheid van de dorpskernen vormen dan ook de belangrijkste uitgangspunten.

In dit gebied is de N38 aangeduid als primaire weg II (Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen) en de N369 als secundaire weg type I (Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan). In het mobiliteitsplan van Lo-Renige is de as Stationsstraat-Westbroekstraat-Drie Grachtensteenweg aangeduid als lokale weg type II.

In het mobiliteitsplan van Langemark-Poelkapelle (tussentijdse versie maart 2013) werd de Bikschotestraat aangeduid als lokale weg type II.

In het mobiliteitsplan van Lo-Reninge zijn de Middelstraat en de as Noordschoteplein-Driegrachten aangeduid als lokale verbindingsweg.

In het mobiliteitsplan van Ieper zijn de Oostkaai, Langemarkseweg en de Pilkemseweg aangeduid als lokale weg type II. De Diksmuidseweg vanaf de N38 richting Ieper-centrum als lokale weg I. In de omgeving van Zuidschote is de as Zuidschote-Dorp-Zuidschotsestraat aangeduid als lokale weg type I en de Generaal Lotzstraat en de Steenstraat als lokale weg type II.

Met betrekking tot de fietspaden wordt gewerkt aan een Bovenlokaal Functioneel Fietsroutenetwerk, waarvoor in het buitengebied vrijliggende fietspaden worden voorzien. In en rond het gebied van de ankerplaats zijn de N369, Steenstraat en Boezingsestraat (Ieper), Bikschotestraat geselecteerd als bovenlokale functionele route. Het jaagpad langs het kanaal Ieper-IJzer en de oude spoorwegbedding vanaf het kanaal richting Langemark zijn geselecteerd als hoofdroute.

In het mobiliteitsplan van Lo-Reninge zijn de as Stationsstraat- Westbroekstraat Drie Grachtensteenweg en de Kouterstraat aangeduid als lokale route. In het mobiliteitsplan van Langemark-Poelkapelle (tussentijdse versie maart 2013) werd de Langewaerdestraat aangeduid als lokale fietsroute.

In het mobiliteitsplan van Lo-Reninge zijn geen relevante lokale fietsroutes aangeduid.

In het mobiliteitsplan van Ieper zijn de as Zuidschote-Dorp- Zuidschotestraat, Diksmuidseweg (Boezinge), Noordhofweg, Zwaanhofweg, Oostkaai (vanaf N38 naar centrum) en delen van de N369 aangeduid als lokale fietsroute.

Binnen de ankerplaats zijn zowel voor de grondgebieden van Ieper als Langemark-Poelkapelle **erosiebestrijdingsplannen** opgesteld en goedgekeurd. Voor Ieper werd het erosiebestrijdingsplan goedgekeurd op 28/09/2006 en voor Langemark-Poelkapelle op 3/04/2007. Hierrond zijn binnen de ankerplaats geen projecten in uitvoering. Voor Lo-Reninge en Houthulst werden (nog) geen erosiebestrijdingsplannen opgemaakt.

Op de website www.dov.vlaanderen.be (Databank Ondergrond Vlaanderen) is steeds de meest recente kaart met potentiële erosiegevoeligheid per perceel raadpleegbaar.

Volgens de databank 'Waardevolle bodems' komen er op basis van de verkennende studie opgesteld door de Universiteit Gent en de Katholieke Universiteit Leuven in opdracht van ALBON geen waardevolle bodems voor binnen de perimeter van deze ankerplaats.

De ankerplaats ligt gedeeltelijk in het werkingsgebied van het **regionaal landschap West-Vlaamse Heuvels** en gedeeltelijk in dat van **IJzer-Polder** waar natuur- en landschapszorg, evenals het recreatief medegebruik, natuur- en milieueducatie de voornaamste aandachtspunten zijn de eigenheid en de natuurlijkheid van de streek te beschermen, te behouden en te ontwikkelen.

Tussen Boezinge en Noordschote ligt een smalle strook aan de westelijke zijde van de ankerplaats binnen de **ruilverkavelingsgebieden** 'Reninge' (nieuwe stijl: 1999-2010) en 'Boezinge' (oude stijl).

3. Omschrijving

De ankerplaats wordt gevormd door een tweetal gekanaliseerde waterlopen, de Ieperlee en de Martjesvaart. De Ieperlee is tegenwoordig een kleine waterloop die niet overal in het landschap even duidelijk zichtbaar is (foto 1). Toch kent het een lange geschiedenis die sterk samenhangt met de ontwikkeling van de stad Ieper. Bij Drie Grachten stroomt de Ieperlee in het Kanaal Ieper-IJzer (soms ook Ieperleekanaal genoemd), dat sinds lange tijd de scheepvaartfunctie van de Ieperlee overgenomen heeft en nu het meest

opvallende landschapselement binnen deze ankerplaats is. Bij Drie Grachten stroomt tevens de Martjesvaart in het kanaal. Deze vaart is een gekanaliseerde waterloop die tot het grondgebied Merkem behoorde. Bij het dorp Merken vormen het kasteel en park van de Coninck de Merckem een belangrijk historisch en landschappelijk geheel.

Fysische geografie

Binnen de ankerplaats liggen de twee valleien van de Ieperlee en de Martjesvaart, buiten de valleien loopt het reliëf licht omhoog (hoogteverschil van ca. 3m) en liggen niveo-eolische en niveo-fluviatile afzettingen bestaande uit (vochtig) zandleem bovenop de onderliggende mariene afzettingen van de Ieper Groep.

De valleien hadden zich gedurende de aanvang van het Holoceen diep ingesneden in de onderliggende lagen. Door de stijging van het waterpeil tijdens het Subboreaal kon in deze valleien een veenlaag groeien. Vanaf ca. 300 nC nam de getijdeninvloed in de IJzervlakte opnieuw toe, waardoor zich in het noordelijk deel van de ankerplaats (tot ca. Steenstraat) kreken vormden die sediment afzetten en de veenlaag bedekten. De kreken zelf vormen nu rugjes die door inversie hoger liggen dan de omringende kleiafzettingen (deze hoogteverschillen zijn binnen de ankerplaats zeer gering). Er zijn indicaties dat Drie Grachten in de 10de eeuw nog onder invloed van de getijden stond. Via de IJzer stonden de Ieperlee en de Martjesvaart in verbinding met de Noordzee. De vorming van een nieuwe duinengordel, de opslibbing van de kustvlakte en allerlei waterbeheersende maatregelen (bedijking, afwatering en sluizen) zullen dit naderhand steeds meer afgezwakt hebben. In de 11de eeuw kan het evenwel nog (lichtjes) voelbaar geweest zijn.

De Ieperlee wordt gevoed door o.a. de Bollaertbeek en de Haringbeek, twee beekstelsels die hun oorsprong vinden in het West-Vlaamse heuvelland. Deze waterloop werd oorspronkelijk Ypere of Iper genoemd, waarlangs de eerste bewoning van Ieper zich vestigde. De waterloop werd binnen de groeiende nederzetting reeds in de 11de eeuw aangepast en werd vanaf dat moment Ieperlee genoemd naar het gekanaliseerde, geleide karakter. De werken aan de 'Iepere' buiten Ieper zullen zeer waarschijnlijk in de tweede kwart van de 12de eeuw gesitueerd zijn. De stad werd naar het noorden via de Ieperlee ontsloten naar de toen ook al gekanaliseerde IJzer.

De Martjesvaart wordt gevoed door waterlopen die ten oosten van het kanaal Ieper-IJzer liggen, onder andere de Sint-Jansbeek en de Hanebeek die hun oorsprong rond Zonnebeke en Passendale hebben. Alleen het noordelijk deel, ten noorden van de N369 is gekanaliseerd en bedijkt.

Buiten valleien van de Ieperlee en Martjesvaart en de daarlangs liggende broeken bevinden zich de zand- en zandleemgronden. Ten noorden van Steenstrate ligt het interfluvium van Poezel tussen deze twee waterlopen. Deze interfluvia worden hier toponymisch ook wel "schote" genoemd: een vooruitspringend, langgerekt droog, hoger gelegen land. Noordschote en Zuidschote zijn op een dergelijke "schote" gelegen. Oost- en Westpoezelstraat liggen op deze "schote", op het interfluvium tussen de Martjesvaart en het kanaal Ieper-IJzer. Deze twee wegen ontsluiten de "Poesel", voor het eerst vermeld als Poveslo in 1127 (De Flou). De abdij van Mese had in dit gebied belangrijke bezittingen, ze verwierven in de 13de eeuw verschillende gronden in "Poesel". Op de Sanderuskaart (1644) worden beide straten incl. naam vermeld. In tegenstelling tot de natte broeken, waren en zijn deze gronden zeer geschikt voor akkerbouw.

De natuurwaarde van de ankerplaats is voor een groot deel vertegenwoordigd in de broeken aansluitend op de IJzerbroeken in het noorden. Aangezien deze gebieden een constant landgebruik als grasland kennen, minstens sinds eind 18de eeuw, is het biologisch waardevol. Deze gronden staan nog jaarlijks (in herfst en winter) onder water en aangezien ze aansluiten bij de uitgestrekte IJzerbroeken, vormen ze een trekpleister voor diverse watervogels.

De Martjesvaart en het Kanaal Ieper-IJzer hebben hun eigen natuurwaarde. Lijnelementen als deze, bestaande uit water met aan weerszijden de oevers en beplantingen, vormen een corridor waarlangs dieren en planten kunnen migreren.

Het kanaal Ieper-IJzer vormt over zijn lengte van 15km, een rol van betekenis in de verbinding van verschillende natuurgebieden, vooral voor de migratie van verschillende diersoorten. Het Kanaal Ieper-IJzer is ook één van de meest visrijke kanalen in West-Vlaanderen, er komen minstens 20 vissoorten in relatief hoge aantallen voor. In 2000-2001 werd een natuurinrichtingsplan opgesteld waarbij gestreefd werd naar verbetering van de natuurwaarde van (de omgeving van) het kanaal. Zo moest de landbouw geëxtensiverd worden, struweel worden aangeplant, afsluitingen verplaatst, hakhoutbeheer hersteld en natuurvriendelijke oevers aangelegd. De brede dijk aan de westelijke zijde van het kanaal is voor sommige delen, vooral ten zuiden van het sas van Boezinge, uitermate reliëfrijk wat veelal een rijkere flora met zich meebrengt. Voor WOI lag er op enkele plaatsen nog bebouwing op deze dijk, vooral nabij Ieper en Boezinge, wat mogelijk mee voor het reliëf heeft gezorgd, ook de inzet van deze dijk tijdens WOI als verdedigingslinie kan voor reliëfverschillen hebben gezorgd. Ten noorden van het Sas van Boezinge werden deze dijken vermoedelijk afgevlakt en in gebruik genomen voor akkers ten nadele van het gebruik van de dijken als grasland.

De meest biologisch waardevolle delen van de Martjesvaart liggen tussen Steenstraat en de Kleine Martjesbrug. Hier liggen smalle lage dijken met zachte oevers langs de vaart met daarop een waardevolle vegetatie bestaande uit sleedoorn- en meidoornstruwelen, vermengd met hondsroos, es, vlier, zomereik, wilg en zoete kers (foto 2). De vegetatie trekt veel broedvogels aan en in het kanaaltje zelf komen diverse watervogels voor.

Cultuurhistorie

Historiek Ieperlee en aanleg Kanaal Ieper-IJzer

De Ieperlee speelde een cruciale rol in de economische ontwikkeling van de stad Ieper. Toen de stad vanaf de 11de eeuw een periode van bloei doormaakte, werd geïnvesteerd in het kanaal: aanleg, verbreding en verdieping. Wanneer er machtsconflicten waren, kende het kanaal periodes van verval. De vroege kanalisatie van de waterwegen tussen Ieper en de zee is op Vlaams niveau uniek en benadrukt het belang van Ieper in middeleeuws Vlaanderen.

Tot het moment van kanalisatie was het beekje enkel geschikt voor kleine bootjes. De lakenindustrie in Ieper groeide in de 10de eeuw snel als gevolg van de stimulerende rol die de Graaf van Vlaanderen speelde in de ontwikkeling van de kustvlakte. De wol voor het laken was afkomstig van de schapen op de schorren. De Vlaamse graven bouwden in de loop van de 11de eeuw residenties uit in het centrum van de stad. Reeds in 1127 zijn er havenactiviteiten in Ieper. De binnenvaartuigen konden de stad binnenvaren en hun handelswaren laden en lossen aan de kades. In de loop van de 12de eeuw groeide de stad verder uit en werd ze begunstigd met een stadskeure. Hierdoor kon de stad uitgroeien tot een grootstad met invloedrijke lakenindustrie. Deze industrie gaf een enorme impuls aan de groei van de stad. Vele patriciërs met macht en politieke invloed vestigden zich in Ieper.

Filips van den Elzas, graaf van Vlaanderen van 1168 tot 1191 staat erom bekend dat hij in de droogvallende kustvlakte tal van infrastructuurwerken liet uitvoeren om de handel te stimuleren. Stukken van de IJzer, van de Handzamevaart en de Lovaart werden toen gekanaliseerd. Ook de verbinding Ieper-IJzer zal daarbij ongetwijfeld aangepakt zijn. De 'Iepere' wordt zo ook buiten Ieper de Ieperlee. Vermoedelijk zullen dan ook al overdrachten aangelegd zijn, al kan dit ook later gebeurd zijn.

Eerst zal vooral Diksmuide de functie van vooruitgeschoven havenpost vervullen, later nam de door de graven van Elzas in 1163 gestichte havenstad Nieuwpoort deze functie over. In deze periode werd alles in het werk gesteld om de verschillende West-Vlaamse steden via waterwegen met elkaar in verbinding te brengen. De Ieperlee vormde de

belangrijkste transporttak naar Brugge en richting de zee. De benaming "Ieperlee(t)" werd tijdens de late middeleeuwen voor het hele traject tot Brugge gebruikt.

Vanaf 1251 werden op vraag en met steun van de stad Ieper belangrijke kanalisatiewerken ondernomen om het waterpeil te verhogen en de seizoenschommelingen in de Ieperlee (en de IJzer) weg te werken. De bloeiende lakennijverheid vereiste een vlotte waterverbinding voor de aanvoer van -wol en uitvoer van laken naar Brugge en andere internationale handelssteden. Aangezien de Ieperlee een wispelturige waterloop bleef, werd parallel aan de Ieperlee een nieuw kanaal aangelegd. Het kanaal, ook wel 'zilinc' genoemd, werd in verschillende compartimenten opgedeeld. Het noordelijk deel, tussen Boezinge en de IJzer werd eerst aangelegd en werd bedijkt (1251). Het zuidelijke deel, tussen Boezinge en Ieper, was reeds gekanaliseerd en werd heraangelegd (1311).

Een belangrijk kenmerk van het kanaal was het groot verval (ligging op de overgang van de West-Vlaamse Heuvels en het polderland) en een sterk wisselend verval. Stuwen met draai- of hefdeuren waren in een dergelijk kanaal minder geschikt. Om de hoogteverschillen tussen de compartimenten te overbruggen werden daarom vier 'overdrachten' aangelegd waarover de boten met behulp van windassen langs een hellend vlak opgetrokken of neergelaten werden. In het noorden van de stad Ieper werd een havenkom ingericht met bijhorende laad- en losplaatsen. Aansluitend op de stedelijke omgeving en parallel aan het kanaaltracé werden blekerijmeersen ingepast.

Vanaf de 14de eeuw raakte de Ieperse lakennijverheid in achteruitgang, als gevolg van de concurrentie van Engels laken en van productiecentra buiten Ieper, gelijktijdig met de demografische en economische crisis in West-Europa. Het onderhoud van de waterlopen leed hier uiteraard ook onder en het kanaal boette aan belang in. Toch bleef er sprake van trafiek en van zoeken naar tijdelijke, korte-termijn-oplossingen.

Op de kaart van Sanderus (1641) staat de gekanaliseerde Ieperlee afgebeeld; aan de bovenloop bij Ieper werd het "Den Nieuwen Vaart" genoemd, dicht bij de IJzer heette het 'Ieper flu' (van het Latijnse woord 'flumen' voor rivier of waterloop). Bij dit laatste deel is mooi te zien hoe het traject overeenkomt met de huidige Ieperlee, met twee scherpe bochten.

De eerste helft van de 17de eeuw bracht een economische revival in Vlaanderen, die allerlei nieuwe ontwikkelingen in gang zette.

Tegenaan het midden van de 17de eeuw, tussen 1637 en 1642, werd o.a. het Kanaal Ieper-IJzer gegraven. Het nieuwe kanaal werd deels aangelegd tussen de "oorspronkelijke" Ieperlee en de "zilinc", delen van het oude kanaal werden gedempt. Toch zijn nog enkele sporen van het oudere kanaal bewaard. In een akker ter hoogte van de sluis van Boezinge dorp, aan de rechterzijde van het Kanaal Ieper-IJzer, ligt een gracht die op de Vandermaelenkaart wordt aangeduid als 'ancien canal'. Waarschijnlijk is dit een restant van de middeleeuwse "zilinc" (foto 3). In hoeverre de grachten direct naast het huidige kanaal restanten zijn van het oudere kanaal is moeilijk definitief vast te stellen. Door de breedte van het nieuwe kanaal, als beide dicht tegen elkaar aanlagen, is waarschijnlijk veel van de "zilinc" opgeruimd.

Ten noorden van Steenstrate werd het 17de-eeuwse Kanaal Ieper-IJzer in een rechte lijn getrokken waardoor het kanaal tot Drie Grachten een stuk verder ten oosten van het oude kanaal (de huidige Ieperlee) kwam te liggen. Het Kanaal Ieper-IJzer ten zuiden van het Sas van Boezinge is op de kabinetskaart de Ferraris (1771-1777) afgebeeld als een stuk breder en rechter dan het noordelijke deel, waar het hier en daar een flauwe bocht maakte. In plaats van de vier kleine 'overdrachten', werd door ingenieur Bartelomeus de Buck in 1643 één grote schutssluis aangelegd bij Fort-St.Niklaas te Boezinge: het Sas van Boezinge. Dit sas was voor deze periode een indrukwekkend bouwwerk en zorgde ervoor dat een hoogteverschil van 6,72m kon worden overbrugd. Aan weersijden van het sas was een waterreservoir voorzien waar het water van de versluising kon worden opgevangen om watergebrek in de zomer te voorkomen. Ook grotere schepen (tot 50 ton) konden versluisd worden en via het gemiddeld 30m brede kanaal tot Ieper varen.

Het kanaal werd niet alleen gebruikt voor het vervoer van goederen. Zeker vanaf de 16de eeuw werden ook personen vervoerd via het water. Vooral op marktdagen werden trekschepen ingezet om personen en vracht naar de markten te brengen. Begin 17de eeuw nam het personenverkeer verder toe, wat leidde tot het gebruik van een nieuw soort trekschuit en het ontstaan van vaste tijdschema's en verbeterde kanalen.

Tijdens de relatieve vrede van het Oostenrijkse bewind vanaf 1713, kende het kanaal een economische opleving. Tijdens de Franse Revolutie en de nasleep ervan vielen het onderhoud en de werken aan de waterlopen stil. De waterlopen in de Westhoek speelden nauwelijks een rol in de voorbereidingen van Napoleon voor zijn invasie in Engeland. Vanaf 1815 behoorde het gebied toe aan het Koninkrijk der Nederlanden. In heel de Westhoek werden de vaarwegen vernieuwd en Nieuwpoort werd uitgebouwd tot nieuw militair knooppunt. In deze periode werd het Kanaal Ieper-IJzer uitgediept en er werd een verbreding van het bovenpand voorzien. De werken hadden plaats tussen 1827-1829. Waarschijnlijk kregen de dijken langs het kanaal in deze periode hun huidige profiel (foto 4). Vooral langs de westzijde van het kanaal ligt een opvallend hoge dijk, tot 3,5m hoger dan de omringende grond.

Ook tijdens de 19de eeuw werd het kanaal nog intensief gebruikt voor de scheepvaart. Vanaf de tweede helft van de 19de eeuw was er reeds een dalende trend te merken in het binnenlandse scheepvaartverkeer. Het kanaal bleef wel in gebruik.

Vòòr WOI was de diepte en breedte van het kanaal als volgt. Het Sas van Boezinge deelde het kanaal op in de beneden- en bovenvaart. De bovenvaart liep van Ieper tot het Sas en was 2,25m diep en 36 tot 54m breed aan de oppervlakte, 10 tot 25m op de bodem. De benedenvaart liep van het Sas tot aan de IJzer en was 1,7m diep met een bodembreedte van 6m. Dit was een geringe diepte. Schepen van 300 ton konden daardoor niet in Ieper aanmeren.

Langs het 15km lange kanaal waren in het verleden slechts enkele wegverbindingen mogelijk tussen de westelijke en oostelijke zijde. De Steenstraat, die de Ieperlee en de Martjesvaart kruist, is van oorsprong een Romeinse weg. Deze weg hield toen al rekening met de topografie en bodemgesteldheid want ze volgt de hogere zandige gronden ten zuiden van de IJzerbroeken en kruist de beken waar de valleien smal zijn. Op de Sanderuskaart van 1641 staan twee bruggen afgebeeld over de Ieperlee, één bij Steenstraat, en één bij Boezinge dorp (en buiten de ankerplaats bij de stad Ieper en aan de IJzer). In de periode die hierop volgde, zou deze situatie weinig veranderen. In de loop van de tijd werd vervoer van goederen meer en meer over land georganiseerd. Wegen werden uitgebouwd en bruggen uitgerust met draaibruggen zoals de Driegrachtenbrug, de Steenstratebrug en de brug bij Boezinge. In 1828 werd de weg bij Steenstrate verhard. Tussen 1873 en 1955 was er een spoorlijn tussen Armentières en Oostende die via een spoorbrug ten zuiden van het dorp Boezinge het kanaal kruiste, tevens uitgerust met een draaibrug.

Voor lokaal verkeer waren de voetveren belangrijk: bij Brouwerietje te Noordschote (Brauwerieken), nabij het Withuys te Zuidschote en bij de Drie Grachten. Eind 19de eeuw werd het veer bij de Drie Grachten vervangen door een brug. Eind 20ste eeuw werd ten noorden van Ieper de N38 aangelegd met een brug over het Kanaal Ieper-IJzer. De veerponten waren vaak gekoppeld aan herbergen die schippers en andere rondtrekkende mensen konden voorzien van eten, drinken en een slaapplek.

Oorspronkelijk werd het kanaal vooral gebruikt voor het vervoer van goederen van en naar Ieper. Voor dit doel waren de kanalisatie- en verbeteringswerken voornamelijk bedoeld. Maar een dergelijke verkeersader trok ook andere handel en bedrijvigheid aan. Op strategische plekken, bijvoorbeeld daar waar een belangrijke weg het kanaal kruiste, werden laad- en loskades ingericht met kademuren, kasseiverhardingen en aanmeerpalen (foto 5). Zo was er bij Drie Grachten een kade die als overslagplaats fungeerde voor de dorpen Noordschote en Merkem (ID214052). Omstreeks 1932 werd hier een nieuwe laad- en loskaai aangelegd die tot in de jaren 1970 gebruikt werd.

Op verschillende plekken langs het kanaal ontstonden, vooral in de loop van de 19de eeuw, bedrijven die voor de aan- en afvoer van grondstoffen en goederen gebruik maakten van deze waterweg. Op drie punten langs het traject waren bedrijvigheidsclusters uitgebouwd: Drie Grachten, Steenstraat en Boezinge dorp. Op deze plekken lag een kade, en werden molens, kalkovens en herbergen langs het kanaal opgericht.

De Ieperlee zelf, gelegen aan de westelijke oever van het kanaal, had eind 19de eeuw nog een water(af)voerende functie en zag eruit als een brede gracht. In functie van waterproblemen werd in 1884 een rapport opgesteld m.b.t. de beek. Op dat moment was de breedte van de waterloop bij Ieper ca. 2m en noordelijker 1,5m en werd het onderhoud slechter. Door gebrekkig onderhoud kon de beek bij hevige regens de afvoer niet verwerken en stonden weilanden en landerijen blank.

Het kanaal als strategische linie

Op verschillende momenten in de tijd werd het kanaal (samen met de IJzer) gebruikt als "natuurlijke" strategische linie tegen vijandelijke troepen.

De ligging van de Ieperlee en het kanaal Ieper-IJzer in de grensstreek bij de Spaans-Franse conflicten zorgde er op het einde van de 16de eeuw (1583-1597) voor dat de waterweg ook als verdedigingslinie werd gebruikt bij de krijgshandelingen.

Het kanaal (zilick) werd dan ook voorzien van enkele forten op de westzijde. Naast het welbekende fort De Knocke zijn dat de forten Ter Hagen, Drie Grachten, bij de Hogebrugge, 't Wit Huiseke,, Ter Craye, Steenstrate (Steenstratebrugge?) en het Sint-Niklaasfort, t.h.v. het latere Sas van Boezinge. Over de vorm van deze forten is weinig geweten. Waarschijnlijk waren ze vierkant, mogelijk met aarden wal en houten palissade, mogelijk met hoekbastions. Na het beleg van Oostende in 1601 verloren ze hun functie, rond 1604 werden ze genivelleerd. Opvallend is dat op een kaart van 1705 nog één fort staat weergegeven, Witte F., gelegen tussen Drie Grachten en Steenstraat.

Frans-Spaanse Oorlogen

Tijdens de 17de eeuw braken verschillende opeenvolgende militaire conflicten tussen Frankrijk en de Spaanse Zuidelijke Nederlanden uit. Door de veroveringstochten heen en weer wisselden Ieper en omgeving meermaals van 'bezetter'. Ieper werd in het laatste kwart van de 17de eeuw een Franse grensstad (1678-1697). Er werd een antipenetratiestelling aangelegd die bestond uit verschillende versterkingen die plundertochten vanuit Oostende van de Staatse troepen doorgang moesten verhinderen. Aan de versterkte vesting rond de stad Ieper liet Lodewijk IX een noord-zuid georiënteerde vestinggordel toevoegen. Hoofdingenieur Sébastien le Prestre de Vauban gebruikte daarvoor het kanaal Ieper-IJzer, die op dat moment ook echt de grens was. Tussen fort Knokke en de stad Ieper legde hij op de westelijke oever van het kanaal Ieper-IJzer een doorlopende linie aan, bestaande uit een aarden wal (foto 6) met v-vormige inkepingen in de westkant en met op geregelde afstand kleine aarden redoutes op deze dijk. Op de meest kwetsbare en cruciale punten, zoals bruggen, sassen, ..., werden hoornwerken of sperfortjes op de overzijde van het kanaal uitgewerkt. Dit was ook het geval met het Sas van Boezinge. Dit sas was immers van cruciaal belang voor de bevoorrading van de stad Ieper. De aanleg van deze versterking gebeurde in fasen; eerst werd een ravelijn met aarden hoornwerk aangelegd (1695) en vanaf 1699 werden de redoute en een flank van het hoornwerk versteend. De versterkte linie op de westelijke kanaaloever had tot doel om een inval vanuit de Zuidelijke Nederlanden op het Franse grensgebied tegen te houden. Het kanaal diende als walgracht, terwijl achter de aarden wal de verdediging werd georganiseerd.

Nadat Ieper in 1697 (Verdrag van Rijswijk) definitief bij de Zuidelijke Nederlanden werd ingelijfd, verloor de verdedigingslinie langs het kanaal zijn functie. De hoornwerken en vestingen kostten teveel onderhoud en geld, zodat besloten werd de linies te slopen. Alleen het hoornwerk bij het Sas van Boezinge bleef grotendeels bewaard. Bij infrastructuurwerken aan het kanaal in 1987 werden ter hoogte van het Sas belangrijke muurresten van de 17de-eeuwse vestinggordel blootgelegd. Op de Kabinetskaart de

Ferraris (1771-1777) lijkt de aarden wal tussen Ieper en Boezinge redelijk intact gebleven en worden ten noorden daarvan nog langs beperkte stukken wallen weergegeven (het is moeilijk na te gaan waar het restanten van de wal van Vauban betreft en waar niet). Ook in latere periodes werd het kanaal nog aangepast en werden de dijken verhoogd. Delen van de huidige dijk kunnen teruggaan op de 17de-eeuwse verdedigingslinie.

Eerste wereldoorlog

Tijdens WOI werd de mogelijkheid van het kanaal als strategische linie opnieuw benut. Het kanaal vormde tussen 1914 en 1917 de frontgrens tussen de Duitsers ten oosten en de geallieerden ten westen ervan. Het front volgde grotendeels het kanaal (7km) tot Steenstrate (1914-15), waar vervolgens de frontlinie naar het oosten afboog (Ieperboog). Na het Duitse offensief in april 1915 verliet het front de waterlinie pas ten zuiden van Boezinge. In het noorden bij Drie Grachten boog het naar het noordoosten af richting de Blankaart. De bewaarde delen van de aarden wal van Vauban en de dijken langs het kanaal deden tijdens de oorlog dienst als verdedigingslinie waarin loopgraven waren ingegraven, schuilplaatsen werden ingericht en waar de artillerie bovenop werd opgesteld. Aan de oostelijke zijde van het Ieperleekanaal in Boezinge legden Duitse troepen vóór juli 1917 schachten en tunnels tot onder het kanaal aan. Ze vreesden dat de geallieerden het kanaal tot onder de Duitse linies hadden ondertunneld om die met mijnen op te blazen. Daarom bouwden ze op strategische plaatsen, bij het hoornwerk (*Fortin Vauban*) van Boezingesas I en bij Boezinge dorp, diepe verticale schachten en tunnels als verdediging tegen de veronderstelde vijandelijke tunnels. Hun aantal en locaties konden niet precies achterhaald worden, maar uit foto's blijkt dat er minstens vier schachten of tunnels bestonden, genaamd Lina (bij Boezingesas I), Nora, Olga3 en een schachtingang tegenover Boezinge. Tijdens opgravingen bij de aanleg van een "bypass" (2011) bij het Sas van Boezinge werd een spaarbekken aangeboord. Uit de vulling, waarin ook middeleeuws baksteen voorkwam, blijkt dat dit bassin gedurende WOI nog aanwezig was en benut werd, als schuilplaats(?) en later als dumpplaats voor ongebruikte munitie.

Van weerszijden kon men het kanaal moeilijk oversteken, maar zo nu en dan werden doorbraken geforceerd. Zo konden de Duitsers in april 1915 profiteren van de chaos na de gasaanval om ter hoogte van Steenstrate de westelijke zijde van het kanaal korte tijd bezetten. Na het grote geallieerde offensief bij Ieper in 1917 verplaatste het front zich meer naar het oosten en lag het Kanaal Ieper-IJzer geheel in geallieerd grondgebied.

Het landschap langs het kanaal is tijdens WOI mee bepalend geweest voor het karakter van deze oorlog. Ten noorden van Steenstrate is de vallei van de Ieperlee een stuk breder en sluit het landschap aan bij de broeken van de IJzer. Deze gronden waren sinds november 1914 onder water gezet. De vijandelijke troepen bevonden zich door deze watervlakte op grote afstand van elkaar waardoor grote offensieven en doorbraken onmogelijk waren. Dat betekent niet dat er niet gevochten werd, integendeel. De verschillende voorposten langs het IJzerfront, zoals Drie Grachten en het Withuis of Maison du Passeur bijvoorbeeld, waren gedurende heel de oorlog het toneel van heftige schermutselingen.

Drie Grachten was één van de noordelijkste plekken waar een doorgang mogelijk was in het onder water gelopen IJzerfront. De broeken rond de Ieperlee en de Martjesvaart stonden tevens onder water. Er was een voorpost ingericht die in eerste instantie in de Belgische sector Noordschote lag. Aan de noordoostzijde hadden de Duitsers in Luigem een versterkt 'schiereiland' uitgebouwd. Daartussen was enkel de steenweg Noordschote-Luigem, die op een verhoogde bedding lag, nog begaanbaar. Op 29 maart 1915 begonnen de Duitsers een klein offensief langs deze weg en na enkele dagen strijd slaagden zij erin Drie Grachten te veroveren en installeerden er een voorpost. Tot augustus 1917 bleef het in Duitse handen, maar tijdens de Derde Slag bij Ieper (juli-november 1917) namen de Fransen het weer in. Tijdens deze slag werd ook Luigem heroverd en zou het samen met Merkem tot de Belgische sector behoren.

Na deze operatie diende het Kanaal Ieper-IJzer niet langer als frontlinie. Het kanaal kwam helemaal in geallieerde zone te liggen. Om het gemakkelijker te overbruggen legden de geallieerden op verschillende plaatsen pontonbruggen aan. Waar smalsporen de toevoer van materiaal over het kanaal moesten vergemakkelijken, werden inkepingen in de Vaubandijk gemaakt. Deze sporen zijn tot op vandaag nog zichtbaar.

Bij het Withuis (door de Fransen tot *Maison du Passeur* omgedoopt) zetten de Duitsers er in november 1914 voet aan wal op de westelijke oever van het kanaal Ieper-IJzer, terwijl de Fransen het even later heroverden. In maart 1915 nam het Belgische leger er de verdediging over en installeerden er een bruggenhoofd op de oostelijke kanaaloever, te midden de Duitse stellingen en omgeven door water. Een strook van 50 à 100m water scheidde de Belgische voorpost van de Duitse stellingen. Vanaf het Maison du Passeur versmalde het niemandsland.

Ten zuiden van Steenstrate is de beekvallei een stuk smaller en kon het water van bij de IJzer niet doordringen. Vanaf hier ontwikkelde het front zich over land en waren de loopgraven enkel door een smal stuk niemandsland van elkaar gescheiden. De Ieperboog kenmerkt zich doordat de loopgraven op korte afstand van elkaar lagen, soms slechts enkele tientallen meters ertussen. Hier waren veel meer gevechten en verschuivingen mogelijk, en vielen bijgevolg ook veel meer slachtoffers.

Steenstrate was een strategisch punt langs het Kanaal Ieper-IJzer, dat op de meeste plekken moeilijk door te steken was. Op deze plek probeerden de Duitsers d.m.v. een gasaanval de geallieerden terug te drijven tot ver achter het Kanaal Ieper-IJzer (Tweede slag om Ieper). Bij hoeve Stampkot (WOI754) hadden de Duitsers een steunpunt uitgebouwd van waaruit ze zicht hielden op de brug bij Steenstrate. Hun plan had succes want door de inzet van het chloorgas werd op 22 april 1915 een bres geslagen in de geallieerde linie en konden de Duitsers tot het gehucht Lizerne doordringen. Op 15 mei 1915 werden zij door de Fransen en Belgen weer verdreven naar de oostelijke oever van het kanaal. Na de tweede slag bij Ieper (april-mei 1915) was de Ieperboog gevoelig gekrompen en kwam het front een stuk dichtter tegen de stad Ieper te liggen. Steenstrate was ook om een andere reden belangrijk: het vormde de locatie waar het Belgische front aansloot bij het internationale front in de Ieperboog.

Tussen Ieper en Boezinge ligt de Kanaalsite John McCrae (WOI2044) waar zich vanaf april 1915 al een vooruitgeschoven geallieerde verbandpost bevond. Deze hulppost lag op de grens van de Franse en Britse sectoren en langs het kruispunt van de weg Ieper-Boezinge met de weg naar Brielen, één van de drukste transportroutes van en naar het Ieperse front. In 1917 bouwde men er betonnen schuilplaatsen in de vestingswal van Vauban (foto 7). Op deze plek was de Canadees McCrae als arts aangesteld voor de verzorging van gewonden en schreef hij zijn beroemde gedicht 'In Flanders Fields', dat met de slachtoffers van WOI wordt geassocieerd en dat de klapproos als Commonwealth symbool voor WOI bekend maakte. Ernaast ligt Essex Farm Cemetery, een Britse militaire begraafplaats waar 1185 gesneuvelde soldaten begraven werden (foto 8). Na de oorlog werden de schuilplaatsen gebruikt als noodwoningen. Nu is Essex Farm één van de weinige plekken waar je het oorlogslandschap langs het kanaal nog kunt beleven. Op deze plek lag ook een smalspoor over het kanaal. De sporen hiervan zijn in de vorm van een inkeping in de oever nog te traceren. Tussen deze plaats en Boezinge lagen nog drie andere van deze smalsporen waarvan de locatie aan de hand van de inkepingen terug te vinden zijn.

Ten noorden van Steenstrate ligt ten oosten van het kanaal, midden in het landbouwlandschap, de Gedenkkapel Gebroeders Van Raemdonck (WOI2041). Deze opvallende kapel is gebouwd uit betonblokken afkomstig van het Duitse steunpunt "Stampkot", gecombineerd met natuursteen en baksteen (foto 9). De kapel is opgetrokken ter ere van de broers Edward en Frans Van Raemdonck uit Temse die zich als oorlogsvrijwilligers hadden aangemeld. Volgens het verhaal kwam Frans na een

aanval niet terug opdagen en zocht Edward hem daarna op in niemandsland. Achttien dagen later werden ze samen (en met de Waal Fiévez) dood terug gevonden en terplekke begraven (later werden ze bijgezet onder de IJzertoren). De broederliefde sprak zodanig tot de verbeelding dat ze symbool werden van de Vlaamse strijd aan de IJzer.

Wederopbouw en uitbouw van het kanaal na WOI

Door de vele gevechten die zich rond het kanaal afspeelden, werd het landschap er grotendeels vernietigd. Tot in de jaren 1930 lag het Kanaal Ieper-IJzer er in erbarmelijke toestand bij: kapotgeschoten sluizen in een leeggelopen kanaalbedding. De heraanleg werd pas in 1933 voltooid. Het heraangelegde kanaal kreeg een capaciteit tot 300 ton (1933). Er werden enkele kleine bochtafsnijdingen gerealiseerd, vooral tussen het Sas van Boezinge en Drie Grachten. De bocht die het Kanaal Ieper-IJzer voor de oorlog bij Drie Grachten maakte, werd rechtgetrokken waardoor het kanaal 50m naar het oosten verplaatst werd.

Het Sas van Boezinge werd volledig verwoest en rond 1930 vervangen door twee nieuwe schutssluisen, één bij het voormalig Sas van Boezinge (foto 10) (overbrugging 3,22m) (ID201088) en één bij Boezinge dorp (overbrugging 5m) (ID214029). Bij beide sluizen werd een sluiswachtershuis gebouwd in identieke vorm (ID30643 en ID212905) dat qua bouwstijl aansluit bij de regionale 19de-eeuwse bouwtrant (foto 11). Bij het Sas van Boezinge zijn verschillende relicten van voor WOI bewaard. Het reservoir aan de oostelijke oever is in het reliëf nog zichtbaar. Van het hoornwerk zijn ook nog duidelijk de sporen zichtbaar op terrein. Ten oosten van het sas liggen aarden wallen van 2-3m hoog. Momenteel vormt de sluis bij Sas van Boezinge een esthetisch aangename plek door de combinatie van de sluis, het sluiswachterhuisje, het kanaal met daarlangs de bomenrij en de restanten van de vesting die het geheel een besloten karakter geven. Tussen het sluiswachtershuisje en het bos op de aarden wal, staat een H. Familiekapel, opgericht omstreeks 1925, opgebouwd uit gele bakstenen.

Voor de oorlog stond er aan weerszijden een rij populieren langs het kanaal, die tijdens de oorlog natuurlijk volledig verdwenen. Nu is het kanaal opgedeeld in verschillende delen die elk hun eigen karakter kennen. In het noordelijk deel staat langs één kant een bomenrij (voornamelijk essen) langs de weg en heeft de andere kanaaloever een meer natuurlijk karakter. Tussen het Sas van Boezinge en Boezinge dorp liggen stroken bos, wat het een besloten karakter geeft. Ten zuiden van Boezinge dorp wordt het landschap stedelijker door de bedrijven aan de oostzijde met daarlangs een hoofdweg met hier en daar recente beplantingen. Langs de westzijde van het kanaal loopt hier een kleine weg met daarlangs een bomenrij (voornamelijk essen).

Na de oorlog, mede ook door veranderingen in het vervoer en technologische mogelijkheden, veranderden de verbindingen tussen de twee zijdes van het kanaal. Het veer bij het Withuis verdween, bij Brouwerietje bleef tot na de oorlog een voetveer functioneel waarvan nog een meerpaal en kaaimuur zichtbaar zijn (ID214043). Een paar honderd meter ten noorden van Ieper was tevens een voetveer. In de loop van de 20ste eeuw waren alle voetveren evenwel verdwenen. De draaibruggen waren allemaal vernield en werden rond 1930 vervangen door vaste bruggen met een vrije hoogte van 4m.

Hoewel na de oorlog het vervoer over land duidelijk veel belangrijker werd dan het vervoer over water, bleven er langs het kanaal toch voorzieningen aanwezig voor de overslag van goederen. De kade bij Drie grachten werd heraangelegd en ook nu liggen hier nog een kademuur, een brede strook kasseiverharding en verschillende aanmeerpalen (foto 12). De locatie wordt nu meer gebruikt voor toeristische doeleinden. Ook bij Steenstrate en in Boezinge werd een laad- en loskade voorzien.

Een aantal bedrijven werd (her)opgericht na de oorlog. In Boezinge waren twee maalderijen en een bedrijf aan de oostelijke oever gevestigd. Het maalderijcomplex met herenhuis in rode baksteen, werd in de jaren 1920 opgebouwd (ID30630). Een andere maalderij (ID30627) werd sterk verbouwd. Er ligt tevens een herenhuis met achterliggend bouwbedrijf met het opschrift "Bouwstoffen" op de puilijst (ID30628), naast de woning staat een eenvoudige kapel. Nabij Steenstraat ligt Stampkothoeve waar

zeker vanaf eind 18de eeuw een windmolen stond, die omstreeks 1892 vervangen werd door een maalderij (WOI754, ID44045) (foto 13).

Op de samenvloeiing van de Martjesvaart in het Kanaal Ieper-IJzer werd in 1935-36 een elektriciteitscentrale gebouwd. De ligging aan de waterwegen zorgde voor een vlotte aanvoer van kolen die via een kaaimuur aan het Kanaal Ieper-IJzer werden overgeslagen. De ligging aan de kanalen garandeerde bovendien het nodige water. Van het oorspronkelijke complex werden verschillende gebouwen afgebroken, waaronder een aantal woningen. De stroomverdelers en enkele andere gebouwen bleven bestaan.

De belangrijkste concentratie aan bedrijvigheid bevond zich natuurlijk bij de stad Ieper waar veel goederen via de kaai (Oost- en Westkaai) werden overgeslagen. Hier konden de boten aanmeren en stonden handelspanden die de goederen verder verdeelden of verwerkten. Tijdens de oorlog was de Kaai van Ieper zwaar beschadigd en herleid tot een modderpoel. In 1930 werd de eerste steen gelegd voor de nieuwe Kaai, met vermelding 'Hooge Vaart – Gegraven in 1630-1640 – Vernield in 1914-1918 – Hersteld door Stad en Staat in 1930-1931'. In 1933 waren de werken voltooid, de kaaimuren waren niet alleen hersteld, maar ook opgehoogd, uitgelengd en voorzien van een borstwering. De waterdiepte in het kanaal was wel een probleem waarop men besloot in 1933 het kanaal te verdiepen zodat schepen tot 300ton van en naar Ieper konden varen. Juist ten zuiden van Steenstraat werd een bocht rechtgetrokken, de oude arm werd volgestort en vormt nu een verhoging.

Aan de kades bij Ieper (kanaalkom) werden verschillende bedrijfsgebouwen opgetrokken (foto 14 en 15). Zo waren er onder meer een houthandel, een petrochemisch bedrijf, verschillende groothandels in graan en meststoffen, een graandrogerij, een koffiebranderij, een kolenhandel en steenbakkerijen. Ook waren er verschillende herbergen voor de (handels)reizigers voorzien (oa. ID212907). Alle gebouwen dateren van de wederopbouwperiode. Aan de Kaai-West zijn nog verschillende gebouwen bewaard: herberg De Fontein, voormalig veevoederfabriek Lefere, voormalig graan- en meststoffenmagazijn van de firma Blootacker & Vermeersch (ID214030). De gebouwen van de voormalige brandstoffenbedrijf Vannieuwenhuyse werden recent gesloopt. Aan de Kaai-Oost herinneren ook verschillende gebouwen aan economische activiteit: herberg Den Hoed, een woonhuis, graanmagazijn van de firma Vandeputte (ID214034) en het voormalig veevoederbedrijf Gebroeders Talpe.

Tot in de jaren 1970 werden de kaaien gebruikt voor de overslag van goederen en meerden er nog boten aan.

Oorspronkelijk beperkten de bedrijven zich voornamelijk tot het kanaalgedeelte dicht tegen de stad Ieper. In het laatste kwart van de 20ste eeuw en begin 21ste eeuw werd langs het 4km lange traject van Ieper tot Boezinge aan de oostoever van het kanaal een bedrijventerrein ingericht. Deze bedrijven zijn in de meeste gevallen niet gelinkt aan het kanaal, er zijn slechts op enkele plekken relictten van aanmeerplaatsen ed. zichtbaar. Zo had de steenbakkerij Vanderghote, Dock&Cie, ook wel Briqueteries Yproises genoemd, een eigen betonnen laad- en loskade in het kanaal die bewaard is gebleven.

Het aantal herbergen langs het kanaal kende ook een grote achteruitgang na de oorlog. Bij Drie Grachten waren voor de oorlog twee herbergen en na de oorlog kwam er één terug. Deze herberg is in de typische wederopbouwarchitectuur gebouwd in de jaren 1930 (ID70156). De verschillende bruggen (Steenstrate, Drie Grachten) werden na de oorlog vervangen. De spoorweg ten zuiden van het dorp Boezinge werd na de oorlog hersteld en bleef in gebruik tot 1955. De brug werd als een vaste metalen constructie heropgebouwd. Het spoor verdween, maar de spoorwegbrug bleef bewaard en kan nog steeds gebruikt worden door voetgangers en fietsers (ID214046) (foto 16).

Langs het kanaal zijn nog verschillende relictten met cultuurhistorische waarde die meestal dateren van de periode van na de oorlog. Zo worden op verschillende plaatsen sluisjes aangetroffen (ID26831) die zorgen voor de afwatering van de broeken in het kanaal (foto 17). Enkele sluisjes in baksteen dateren (deels) van voor de oorlog, de betonnen exemplaren allemaal van na de oorlog. Het water uit de broeken zorgde er

tevens voor dat de waterstand in het kanaal voldoende hoog bleef in drogere periodes. De sluisjes komen voor ten noorden van Boezingesas, ten zuiden daarvan zijn enkel overlopen aanwezig omdat de aanpalende grond hoger ligt en er geen risico is voor overstroming.

Langs het gehele traject werden vanaf Ieper de afstanden gemarkeerd dmv. kilometerpalen (ID214037). Nummer 2, 3, 14 en 15 (en mogelijk 1) zijn ronde arduinen palen die dateren van vóór WOI en ongeschonden bleven omdat ze buiten de frontlinie lagen. De overige palen werden in de jaren 1930 geplaatst en zijn vierkante betonnen palen. De kilometerpalen staan langs de trekweg, nummers 2 t/m 7 staan aan de westelijke oever en de nummers 8 t/m 15 staan op de oostelijke oever (foto 18).

Het Kanaal Ieper-IJzer is het meest structurerende element en vanuit de omgeving valt dit kanaal op, mede door de begeleidende bomenrijen (foto 19). Maar ook de Ieperlee zelf is nog vrijwel langs het hele traject zichtbaar, gelegen langs de westzijde van het kanaal, voor WOI herkenbaar aan een bomenrij. Van Ieper tot het Sas van Boezinge loopt de Ieperlee vlak langs het kanaal. Ten noorden van het sas wijkt de Ieperlee licht af naar het westen waar ze veelal op enkele honderden meters afstand van het kanaal loopt. Het is slechts een onopvallende brede gracht, maar door zijn rechtlijnigheid wordt het gekanaliseerde karakter benadrukt. Vanwege zijn vroege kanalisatie en belangrijke rol in de ontwikkeling van de stad Ieper is deze geringe waterloop toch van groot historisch belang.

Slechts op één plaats is aan de oostzijde van het Kanaal Ieper-IJzer een relict van de gekanaliseerde Ieperlee zichtbaar. Juist ten zuidoosten van Boezinge ligt een gracht in een akker die een oude bocht van het kanaal is. Op de Vandermaelenkaart werd deze waterloop als "ancien canal" aangeduid. Dit is waarschijnlijk één van de laatste plekken waar het oude kanaal, of de "zilinc" nog zichtbaar is. Het verloor bij de aanleg van het Kanaal Ieper-IJzer in de jaren 1630 zijn functie.

De economische betekenis van het Kanaal Ieper-IJzer neemt alleen nog maar af, maar de recreatieve waarde wordt daarentegen juist steeds verder uitgebouwd door de aanleg van fiets- en wandelpaden, het inrichten van hengelzones, etc. Het vaarverkeer bestaat enkel uit pleziervaart. Bij de Drie Grachten werd recent een aanmeerplaats uitgebouwd voor de "Isera", een naar milieu-educatie ingericht binnenvaartschip van de provincie West-Vlaanderen. Op het kanaal kan gevaren worden met kajaks met verbindingsmogelijkheden naar de IJzer.

De Martjesvaart en Merkem

In het noorden van de ankerplaats, bij Drie Grachten, stroomt behalve de Ieperlee ook de Martjesvaart in het Kanaal Ieper-IJzer. De Martjesvaart werd in 1510 reeds vermeld als "Maertje". Oorspronkelijk gebruikte men de naam "Marc" wat 'grens' betekende. De plaatsnaam van het nabijgelegen Merkem (Marcheim 869) is een samenvoeging van haima/heim (woonplaats) en de naam van deze beek (foto 20).

Ter bevordering van de bevaarbaarheid en ontwatering van de omringende gronden, werd de beek gekanaliseerd. Het is altijd een vrij kleine vaart geweest en werd dan ook enkel gebruikt voor kleine bootjes. Tot aan St.-Janskapel aan de Pottestraat (buiten de ankerplaats) was het kanaal bevaarbaar (cf. Ferraris), maar de beek was slechts tot Langewade bedijkt en duidelijk rechtgetrokken. De gronden langs het bedijkte deel van de beek waren veel lager gelegen en uitgestrekter dan de gronden stroomopwaarts. De dijken zijn waarschijnlijk aangelegd met het oog op overstromingen, die hier, vooral in de winterperiode, veel voorkwamen. De dijken werden in recente tijden niet aangepast waardoor de Martjesvaart een waardevol cultuurhistorisch relict vormt (met waardevolle vegetaties). Langs het deel van de vaart van Merkem tot Driegrachten ligt een pad langs het kanaal met populieren er langs.

In de 18de eeuw wordt de Martjesvaart benoemd als vaarweg. Waarschijnlijk werd de waterweg reeds lange tijd voor het vervoer van goederen gebruikt. In vergelijking met

de Ieperlee en het Kanaal Ieper-IJzer was de Martjesvaart veel minder belangrijk en eerder van lokaal belang.

Er waren verschillende bruggen over de Martjesvaart. De Grote Martjebrug op de plek waar de Martjesvaart zich bij het Kanaal Ieper-IJzer voegt, wordt nu Cayennebrug genoemd (het toponiem Grote Martjebrug verhuisde foutief naar de brug bij Drie Grachten). Bij Langewade en de St.-Janskapel waren al in de 18de eeuw gemetselde bruggen. Tenslotte was er een klein bruggetje ter hoogte van het dorp, De Kleine Martjebrug.

Om water vanuit de vaart vrij in de sloten in de omringende broeken te laten stromen stonden de sluisjes meestal open. Bij hevige regenval werden ze dichtgedraaid zodat het water van de Martjesvaart direct naar het Kanaal Ieper-IJzer stroomde. Tegenwoordig zijn de sluisjes uitgerust met terugslagkleppen. De enige inlaatsluis, die gebruikt werd om in droge periodes water aan te voeren, ligt tussen het Kanaal Ieper-IJzer en de Engelandelft.

De gemeente Merkem ontstond na het ancien régime uit drie afzonderlijke heerlijkheden waaronder de Heerlijkheid Merkem met de zetel op het huidige kasteel de Coninck de Merckem (ID79624). Merkem werd voor het eerst vermeld in 869, gelegen tussen de kreek (Martje) en het Vrijbos van Houthulst. In 1050 (volgens andere bronnen in 9de eeuw) was er reeds een kerk aanwezig en vanaf het begin van de 12de eeuw een vrouwenklooster. Een 12de-eeuwse bron duidt het kasteeldomein van de heer van Merkem aan als castrum bestaande uit een versterkte toren bovenop een motte, omgeven door een palissade en gracht, enkel toegankelijk via een brug. Het kasteel had dus waarschijnlijk een castrale motte als voorloper. Verspreid op het kasteeldomein werd ook aardewerk aangetroffen uit de volle middeleeuwen wat wijst op een duidelijke middeleeuwse occupatie van de site (CAI70071). Er zijn medailles uit de Romeinse tijd (2de-3de eeuw) gevonden in Merkem (CAI70071) en een Romeinse heerweg doorkruist de gemeente net ten zuiden van het dorp en vormde de verbindingsweg tussen Cassel en Brugge. Langs deze belangrijke handels- en reisroute ontstonden vaak concentraties van bewoning. Deze weg wordt ter hoogte van het kanaal nog aangeduid als Steenstraat. Tijdens de godsdiensttroebelen van de 16de eeuw worden de kerk, het klooster en het kasteel verwoest. In hoeverre iets van de middeleeuwse mottegrachten bewaard is, is onduidelijk.

Tijdens WOI lag Merkem op een strategisch punt voor de Duitse troepen. Ze installeerden zich onder andere in het kasteel en het park zodat ze een goed zicht hadden op de stellingen van Drie Grachten. Er werden verschillende bunkers en een observatiepost opgetrokken. Merkem was oorspronkelijk in Duitse handen maar tijdens de Derde Slag bij Ieper werd het dorp, samen met Luigem, door de Fransen veroverd. Het hele dorp inclusief kasteel en park werd tijdens deze slag reeds herleid tot een verwoest oorlogslandschap. Tijdens het Duitse Lenteoffensief van 1918 werd Merkem succesvol door de Belgen verdedigd. Tot de bevrijding bleef Merkem in Belgische handen.

Merkem werd na de oorlog heropgebouwd onder leiding van architect Theo Raison. De omgeving van het kasteel en de kerk van Merkem vormt thans een uitzonderlijk geheel. De parochiekerk St.-Bavo (ID79625) werd na de oorlog min of meer naar vooroorlogs model wederopgebouwd, op dezelfde plek als de vooroorlogse kerk. De bakstenen van de buitenmuren zijn afkomstig van de vernielde kerken van Merkem, Woumen en de Duvetorre/St.-Laurentiustoren van Nieuwpoort. Aan de straatkant staan een aantal leilindes, een Heilig Hart beeld (ID79626) voor de burgerlijke en militaire slachtoffers tijdens beide oorlogen en een kerkhofmuur met ingewerkte kapel toegewijd aan St.-Anna (ID79627). Rondom de kerk ligt een begraafplaats met rode beuken en onder andere bewaarde 19de-eeuwse arduinen grafmonumenten, een 20ste-eeuws grafmonument van de familie de Coninck de Merckem en verschillende graven van slachtoffers van WOI en oud-strijders (WOI1218) (foto 21). Ten noorden van de kerk ligt de Kerkdreef met aan de oostzijde de pastorie (ID79628) en een tuinmuur en aan de westzijde verschillende kleine woningen die behoren tot de eigendommen van het kasteel (ID79582) (foto 22).

Het kasteelpark werd na WOI weer aangelegd in ongeveer dezelfde structuur als voor de oorlog. De dreef tot aan de Martjesvaart werd niet heraangelegd, maar door zijn hogere ligging en grachten langs weerszijden, is ze in het huidige landschap nog steeds zichtbaar. Het kasteel werd in 1923 heropgebouwd in Vlaamse renaissancestijl. Hoewel het kasteel vanaf de weg slechts op één punt te zien is, vormt het park een duidelijke blikvanger in de verder vrij open omgeving rond de Martjesvaart (foto 23). Van de oorlogsperiode resteren enkel de observatiepost (WOI1649) en een bunker in het kasteelpark.

Voor WOI beschikte Merkem niet over een eigen gemeentehuis, maar vonden zittingen plaats in een brouwerij/afspanning tegenover de kerk. Na WOI werd Merkem heraangelegd en werd een nieuw plein aangelegd met daaraan het gemeentehuis (ID79588) (foto 24). Ontwerper van het gemeentehuis is Theo Raison. Op het gemeentehuis zijn vijf gedenkplaten van WOI aangebracht. Ten zuiden van het gemeentehuis ligt het kloostercomplex, kapel en scholencomplex van Zusters van Maria (ID79594) (foto 25). Het oorspronkelijke klooster werd opgericht in 1837 en breidde uit met een 'armengesticht', bejaardentehuis, school en kapel. Het volledige complex werd tijdens de oorlog vernietigd. In 1922 werd het naar ontwerp van Alphonse De Pauw heropgebouwd. In de tweede helft van de 20ste eeuw werden bijkomende vleugels gebouwd. In de laatste jaren werd een deel van het complex (vnm. het bejaardentehuis) vervangen door nieuwe gebouwen.

Het kasteeldomein de Coninck de Merckem

Een muurschildering in kasteel van graaf Beaufort te Heestert (Zwevegem) geeft een indicatie van het kasteeldomein de Coninck de Merckem in het midden van de 18de eeuw. Binnen een grachtensysteem en ten zuiden en westen van het kasteel liggen twee kwalitatief hoogstaande tuinen met ten zuidoosten van het kasteel een parterre d'eau met een water als belangrijkste component en ten zuiden een fraai geproportioneerd rechthoekig parterre de gazon, een grasparterre met een waterbekken in het schouderstuk. Twee bosquets découverts, open bosquets met ieder een centraal waterbekken tussen gekwartierde, omhaagde perken bevinden zich ten noord- en zuidwesten van het kasteel. Deze bosquets worden van elkaar gescheiden door een lange oost-west georiënteerde hoofdas die vanaf de straat in het dorp vertrekt en in de achterliggende weilanden en broeken als dubbele dreef doorloopt tot aan de Martjesvaart (hiervan is het verhoogde tracé in het huidige landschap nog zichtbaar (foto 26)). Een secundaire noord-zuid as kruist deze hoofdas in de weilanden. Dit assenkruis is nog zichtbaar op de kaart van 1966. Ten noorden van het kasteel, op het perceel waar zich vandaag de moestuin bevindt, staat een hoogstamboomgaard. Deze boomgaard verschijnt ook nog op de kaart van het gereduceerd kadaster, maar verdwijnt definitief op de topografische kaart van 1884.

De voorstelling op de muurschildering komt niet geheel overeen met de weergave op de Ferrariskaart uit 1770-1777, waar de dreef naar de Martjesvaart ontbreekt en de zuidoostelijke parterre d'eau ingenomen lijkt door dorpsbebouwing. Van dit laatste is op de kaart van het gereduceerd kadaster echter geen spoor terug te vinden.

In 1785 worden op last van de eigenaar, ridder de Coninck, de "vijvers vergroot". Deze aanpassingen aan de oevers van de omgrachting ten westen van het kasteel zijn duidelijk zichtbaar op het plan van het gereduceerd kadaster van circa 1850. Het rechte tracé van de gracht is veranderd in een sinuerende "rivier" met uitstulpingen en verbredingen en een doodlopende aftakking op de zuidelijke grens van het domein. Deze aanleg in vroeg landschappelijke stijl beperkte zich vermoedelijk niet enkel tot de gracht. Waarschijnlijk werden in deze periode de achterliggende weidepercelen omgevormd tot een parkbos. Over de aanleg rondom het kasteel worden op deze kaart geen details gegeven, wel blijft de waterpartij uit de voormalige zuidelijke grasparterre duidelijk behouden. Het gebouwenbestand wordt uitgebreid met een orangerie tegen de gracht, op de noordgrens van het noordwestelijk open bosquet.

Op de topografische kaart van 1870 verschijnt de nieuwe aanleg in "bloemperkjesstijl" rondom het kasteel: een zevental bomenperken binnen een druk en kronkelend

padentracé. Het parkbos verandert, volgens de topografische kaart van 1884, licht van vorm. Een klein perceel ten noorden wordt opnieuw naar weiland omgezet. Zowel langs de zuidzijde van de hoofddreef als langs de zuidwest kant van de ontwateringsgracht (genaamd Koevaardeken) tussen de dreef en de 19e-Liniestraat is een houtwal aangeplant. Het parkbos wordt in deze periode verder ontsloten door de aanleg van een gebogen rondweg die vanaf de noordelijke gracht een halve cirkel beschrijft, de dubbele dreef kruist, langs de ontwateringsgracht tot aan de 19e-Liniestraat loopt en vervolgens parallel met de straat tot aan de ingang van het domein loopt. Een tweede kortere weg beschrijft een halve cirkel vertrekkend vanop de kruising van de twee assen in het parkbos en sluit vervolgens aan bij de eerste rondweg.

Circa 35 jaar later is op de topokaart van 1911 de open strook in de zuidwestzijde van het parkbos volledig verbost en uitgebreid tot aan de Engelandelft. In het zuidwestelijke kwadrant van het parkbos verschijnt de zogenaamde "konijnenberg" en in het noordwestelijke kwadrant een niervormige vijver. Ook het eerder beschreven tracé van rondwegen lijkt deels gewijzigd. Op het voormalig boomgaardperceel ten noorden van het kasteel wordt in deze periode een omhaagde moestuin aangelegd.

Tijdens WOI worden zowel het kasteel als het park volledig vernield. Architect Jules Coomans verzorgt het ontwerp van het naoorlogse landhuis met aparte L-vormige garage- en dienstgebouw. Ook de nieuwe aanleg van het park dateert uit het interbellum. De ontwerper, tuinarchitect Louis Julien Breydel (1868-1941), voorzag op zijn ontwerp-tekening uit 1929 ondermeer een tweede dreef waarvan de aanleg vermoedelijk omwille van financiële redenen slechts ten dele uitgevoerd is.

Het huidige ontwerp van het kasteelpark grijpt enerzijds terug naar de vooroorlogse situatie met het behoud van het parkbos, de dreef en de moestuin op dezelfde locatie, anderzijds wordt de vooroorlogse aanleg rondom het kasteel niet hernomen. In de plaats van de vroegere bomengroepen verschijnt een uitgestrekt gazon dat van het dorp en de 19de-Liniestraat door een greenbelt wordt afgeschermd. De gemengde beplanting in deze zone bestaat onder meer uit een meer dan gemiddeld aantal bruine beuken. Rondom het landhuis situeert zich een geometrische aanleg waar een rechthoekige verharding rondom het gebouw aan de westzijde overgaat in een trapeziumvormig verdiept gazon, waarvan de licht gebogen brede basis van het kasteel af ligt en die geaccentueerd wordt door drie ronde perken, één centraal op de oost-west as en beplant met roodbloeiende hortensia's, en twee rododendronperken op de hoeken. Ten oosten van het kasteel ligt aansluitend op de verharding op de oost-westas een smal gebogen bloemenperk. De afbuigende oprijlaan volgt het tracé op het plan van Breydel van de zuidoostelijke hoek van het kasteeldomein naar de zuidoostelijke hoek van de verharding rond het kasteel.

Ongeveer tien procent van de percelen parkbos worden na de oorlog niet meer aangeplant. De zuidelijke zone is opnieuw naar weidegrond omgezet waardoor een zicht naar de Martjesvaart mogelijk is (foto 27). De niervormige vijver in het parkbos krijgt een meer natuurlijke contour. Hoewel niet op de plannen van Breydel weergegeven, is in het zuiden van het park, tegen de 19de-Liniestraat, een berceau van beuken aanwezig. De uitgestrekte, deels ommuurde moestuin die opnieuw ten noorden van het kasteel is ingeplant bestaat uit vier gelijke bedden rond een assenkruis. Tegen de noordmuur bevinden zich serres en tuingebouwen. Volgens Priem (1998) zou er nog een ijskelder op het domein aanwezig zijn.

Landgebruik en landelijke bewoning

Het landschap in de valleien van de Ieperlee en Martjesvaart sluiten aan bij de broeken langs de IJzer. Vanwege de natte omstandigheden werden deze broeken meestal gebruikt als hooiweidencomplex. Als perceelsbegrenzing staan hier en daar knotwilgen. De bodems in de broeken bestaan grotendeels uit zware kleigronden met hier en daar een overdekte kreekruiggrond. Ook zijn er plekken met (overdekt) veen aanwezig. De gronden in de broeken zijn bijzonder nat o.a. door de ondoorlatende kleilaag en vaak is de bovenste laag ontkalkt wat bewerking bemoeilijkt. Hierdoor zijn deze gronden minder geschikt voor akkerbouw en worden ze grotendeels gebruikt als weiland, waarvoor de bodemgesteldheid uitstekend is.

De ontwatering van de broeken gebeurde door een dicht netwerk aan grachtjes. In de zomer zorgde men ervoor dat er voldoende water in deze grachtjes bleef staan om het vee van drinkwater te voorzien. In de winter stonden de broeken onder water en vorm(d)en ze een belangrijke rust- en foerageerplaats voor vele vogelsoorten (foto 28). In de broeken werd in het verleden veen gewonnen. Voor de IJzerbroeken zijn er zelfs bewijzen dat dat in de Romeinse tijd reeds gebeurde. Binnen de ankerplaats is er waarschijnlijk nooit (op grote schaal) veen gewonnen. In de broeken werd tevens klei gewonnen die in kleine steenovens gebakken werd. Tussen de Engelendelft en de Martjesvaart lag ten tijde van Ferraris zo'n steenoven (CAI155489).

Binnen het dichte afwateringssysteem van de broeken zijn er enkele meer belangrijke waterlopen die in het verleden zelfs bevaren werden met bootjes. Een goed voorbeeld hiervan is de Engelendelft in de broeken van Merkem. Deze waterloop loopt parallel aan de Martjesvaart en werd reeds vermeld in de 13de eeuw ('Degghedylf') en wordt gekenmerkt door zijn duidelijk gegraven rechte vorm. De Engelendelft had een belangrijke functie in het ontwateren van het Merkembroek, maar werd ook bevaren met kleine bootjes. In de jaren 1990 werden (delen van) de oevers van de Engelendelft rechtgetrokken en verhard, maar ondertussen is het uitzicht weer tamelijk natuurlijk (foto 29).

In de vallei van de Ieperlee is het opvallend dat de Ieperlee zelf niet centraal door de broeken loopt, dus niet op de laagste punt in de vallei, maar op de rand ervan. Ze loopt vlak tegen de zandgronden en bovendien word het oostelijk geflankeerd door een laag dijkje. Waarschijnlijk is dit een resultaat van de rechtekkingen van de Ieperlee, waarbij de waterloop over dit traject op hetzelfde niveau werd gehouden.

Binnen de broeken lopen vrijwel geen wegen. De meeste wegen lopen parallel aan de waterlopen, op enkele dwarswegen na. In het noorden van de ankerplaats liggen de wegen op enige afstand van de waterlopen, meer naar het zuiden steeds dichterbij. Dit komt natuurlijk doordat de valleien steeds smaller worden naar het zuiden toe. Naar het zuiden liggen de zandleembodems tot tegen het kanaal. Deze gronden zijn landbouwkundig geschikt voor akkerbouw mits goed gedraineerd. Ook als weilanden kunnen deze gronden worden gebruikt. Buiten de vallei overheersen de akkers, maar komen, dicht bij de hoeves ook weilanden voor wat voor een afwisselend beeld zorgt. Het landschap is zeer open, houtkanten, hagen of bomenrijen komen bijna niet voor. Volgens de Kabinetskaart de Ferraris (1771-1777) is dit beeld vroeger anders geweest. Toen waren veel percelen individueel begreind. Tijdens WOI zijn deze beplantingen veelal verwoest en niet weer aangeplant.

De bebouwing concentreert zich langs de wegen en de individuele hoeves liggen op enige afstand van elkaar.

In het verleden waren verschillende hoeven omringd met een walgracht. Ondanks de defensieve elementen hadden deze versterkte hoeven in de eerste plaats een residentiële functie, ze waren niet reëel verdedigbaar. **Sites met walgracht** golden vooral als statussymbool voor de lokale adel en grondeigenaars die hiervoor enkele belangrijke kenmerken van de castrale motte overnamen. Sites met walgracht werden ook door vrije boeren uitgebouwd. De walgracht drukte hun zelfstandigheid uit en moet dan ook als symbool geïnterpreteerd worden. Het is een typische laatmiddeleeuwse bewoningsvorm die tot in de Nieuwe Tijd aanwezig blijft. Tot WOI bevond de bewoning zich meestal binnen de omwalling. Wanneer in de oorlog de gebouwen verwoest werden, werden ze later vaak buiten de omwalling, dicht bij de weg, heropgebouwd. De walgrachten zijn slechts in enkele gevallen herkenbaar in het landschap als reliëfverschil of door resterende waterstructuren (CAI70072, 71483, 71264 en 71220). Een mooi voorbeeld is hoeve Noord-Bellegood (ID44049) en de Koppelhofstee (ID44050) die binnen dezelfde dubbele omwalling lagen (CAI71483). Het goed was het eigendom van de Ieperse patriciërsfamilie Belle, die nog drie andere goederen hadden in de omgeving van Ieper.

Door de verplaatsing van de hoeve na de oorlog vormen ze een belangrijk archeologisch potentieel, dat evenwel (in bepaalde gevallen) onder druk kan komen te staan. Bepaalde sites met walgracht zijn al eerder verlaten, soms al in de Late Middeleeuwen. Er is ook een niet-zichtbare voorloper van vol- en misschien vroegmiddeleeuwse landbouwwitbatingen aanwezig. De percelering, bepaalde toponiemen en de oudste vermeldingen wijzen hierop.

De huidige rurale bebouwing, veelal hoeves, dateren vrijwel allemaal van de wederopbouwperiode en kenmerken zich door de typische "**wederopbouwarchitectuur**". Deze architectuur is zeer kenmerkend voor de verwoeste gebieden en grijpt terug naar de regionale hoevebouw van voor de oorlog. Meestal waren het bouwmaterialen en de indeling van de hoeve zeer modern, maar kreeg de gevel toch een "oud" voorkomen. Doordat men vaak overdreef met de stijlelementen verschillen ze toch veel van de eerder sobere hoeven van voor de oorlog. De plannen van de wederopbouwhoeven werden onder andere opgemaakt door de Boerenbond, die over een Bouwdienst beschikte. Er komen verschillende types hoeven voor, veelal afhankelijk van de bedrijfsgrootte. Een veelvoorkomend type heeft een u-vormige opstelling van drie losse gebouwen (twee schuren en een woonhuis) rond het erf. In recente tijden werden de hoeven vaak sterk vergroot met grote (betonnen) schuren rondom de eigenlijke hoeve (met uitzondering van onder andere ID70184). Voorbeelden van wederopbouwarchitectuur langs het Kanaal Ieper-IJzer zijn de Palinkhoeve (ID44052), een langgestrekte hoeve (ID70183), een boerenarbeidershuisje met wegkapel (ID70165), hoeve met Mariagrot in de voortuin (ID70185) en een hoeve gelegen op enige afstand van de straat, bestaande uit losse bestanddelen rond een centraal erf met een grasveld, met daarop een knotwilg en een speciaal hondenhokje (ID70186) (foto 30). De Van Raemdonckhoeve kent geen bijkomende nieuwe bedrijfsgebouwen waardoor ze beeldbepalend is in het landschap (ID212751). Deze hoeve in rode baksteen bestaat uit losse bestanddelen rond een gekasseid erf.

Nabij Noordschote ligt een woning met een klein klooster (ID70162) met daar tegenover een kapelletje (ID70164). Deze kapel behoort tot een reeks ommegangkapellen (oa. ID70165 en ID214038). Deze ommegang van O-L-Vrouw van Zeven Smarten bestaat uit zeven kapellen die in een ruime boog om het dorp liggen (foto 31). De kapellen werden in 1922 opgericht door de plaatselijke pastoor als herdenking aan de slachtoffers van WOI. Ieder jaar wordt op de derde zondag van september nog een ommegang gehouden langs deze kapelletjes.

De sites met walgracht vormen de meest voorkomende soort archeologische sites in deze ankerplaats. Ook zijn er sporen uit de IJzertijd en Romeinse tijd bekend. Zo werden ten noorden van Ieper brandrestengraven gevonden die wijzen op bewoning. Algemeen kan worden gesteld dat de hogere gronden (de zandige ruggen) de hoogste archeologische potentie/waarde hebben. De Oost- en Westpoeselstraat hebben wellicht een vroege ontginning gekend.

4. De landschapskenmerken en deelgebieden

De landschapskenmerken worden beschreven per deelgebied. Dit zijn ruimtelijk duidelijk herkenbare subeenheden binnen de ankerplaats met eigen specifieke kenmerken. De hieronder beschreven landschapskenmerken worden visueel weergegeven op Kaart 2 'Landschapskenmerken'.

Binnen deze ankerplaats worden zeven deelgebieden onderscheiden:

1. Het Kanaal Ieper-IJzer en de Ieperlee tussen Boezinge en Drie Grachten (benedenpand);
2. Het Kanaal Ieper-IJzer en de Ieperlee tussen Ieper en Boezinge (bovenpand);
3. Kanaalkom Ieper;
4. Sas van Boezinge;

5. Martjesvaart en de broeken van Merkem;
6. Dorpskern Merkem;
7. Interfluvium Poezel.

1° Het Kanaal Ieper-IJzer en de Ieperlee tussen Boezinge en Drie Grachten (benedenpand)

- a. Vallei van de Ieperlee, vrij smalle vallei in het noorden grenzend aan de IJzerbroeken naar het zuiden wordt de vallei steeds smaller.
- b. De Ieperlee is in het landschap zichtbaar als brede en diepe gracht. De gracht is zeer rechtlijnig en heeft geen natuurlijke oevers, wat het gekanaliseerde karakter benadrukt. Hij loopt parallel met het Kanaal Ieper-IJzer steeds aan de westelijke zijde.
- c. Kanaal Ieper-IJzer:
 - 1) Dijken en wegen langs het Kanaal Ieper-IJzer
 - i. Hoge en brede dijk (17de-eeuwse Vaubandijk) langs westelijke oever, op sommige plaatsen zijn zones met hooiland, elders akkers of bosjes;
 - ii. Smalle dijk langs oostelijke oever met deels verharde, deels onverharde weg en delen zonder weg. De weg wordt geflankeerd door bomenrijen van es.
 - iii. Waar weg direct tegen het kanaal ontbreekt komen veelal biologisch waardevolle struwelen voor.
- d. Landbouwgebied:
 - 1) Broeken op de laagste natste gronden, vooral in het noordelijk deel, kreekruggen in bodem aanwezig. Natte weilanden met veel grachtjes en hier en daar perceelsscheidingen met knotbomen. De Ieperlee zorgt voor de afwatering van de broeken ten westen van het kanaal Ieper-IJzer.
 - 2) Akkers langs de randen op zandgrond worden afgewisseld door weilanden (met veedrinkpoelen);
 - 3) Enkele huis- en kalverweides met veedrinkpoelen rond de hoeves.
- e. Bouwkundig erfgoed
 - 1) De hoeven liggen veelal aan de wegen, of op enige afstand daarvan. Ze werden na de oorlog opgetrokken nabij hun historische site, die soms teruggaat tot sites met walgracht. De hoeven zijn allemaal wederopgebouwd (zgn. wederopbouwarchitectuur), ze zijn bijna allemaal nog actief in de landbouw en hebben daarom vaak nieuwe schuren rond de oudere site.
 - i. Hoeve Noord-Bellegoed en Koppelhofstee, oorspronkelijk gelegen binnen dezelfde omwalling, nu op enige afstand van elkaar, maar met restanten van de walgrachten (CAI71483).
 - a. "De Koppelhofstee": Middelstraat 10, Ieper (Zuidschote), ID44050;
 - b. "Noord-Bellegoed": Middelstraat 8, Ieper (Zuidschote), ID44049;
 - ii. "Palinkhoeve": Ooststraat 2, Ieper (Zuidschote), ID44052;
 - iii. Boerenarbeidershuis met wegkapel: Noordooststraat 6, Lo-Reninge (Noordschote), ID70165.
 - 2) Gebouwen en constructies ivm het Kanaal Ieper-IJzer:
 - i. Herberg "De Drie Grachten" met gedenkplaat: Drie Grachten 1, Lo-Reninge (Noordschote), ID70156;
 - ii. Aanlegplaats 't Brouwerietje: Westpoeselstraat zn., Lo-Reninge (Noordschote), ID214043;
 - iii. Betonconstructie: Diksmuidseweg 509, Ieper (Zuidschote), ID213546;

- iv. Loskaai met hijstoestel: Barmstraat zn., Ieper (Boezinge), ID214045.
 - v. Steenstratebrug en laad- en loskaai: Provincieweg zn., Langemark-Poelkapelle (Bikschote), ID214044.
 - vi. Drie Grachten, De Driegrachtenbrug, de laad- en loskaai en de Martjesbrug, op deze plek werden de goederen overgeslagen van water op land, om via de weg naar oa. Merkem, Noordschote te worden vervoerd: Ieperleedijkstraat zn., Houthulst (Merkem), ID214052.
 - vii. De afstanden langs het kanaal worden gemarkeerd met kilometerpaaltjes. De paaltjes die dateren van voor WOI zijn van arduin en de paaltjes die tijdens de oorlog verwoest werden, werden vervangen door betonnen exemplaren: verschillende exemplaren langs het hele traject, ID214037;
- 3) Kapellen: in deze streek zijn veel kapellen oa. op het erf of in de gevel van de hoeven. Langs de Noordooststraat en Middelstraat ten zuiden van Noordschote loopt een ommegang met allemaal dezelfde kapelletjes
- i. Huis uit het eerste kwart van de 20ste eeuw, mogelijk voormalig klooster: Noordooststraat 1, Lo-Reninge (Noordschote), ID70162.
 - ii. Ommegangkapellen: Noordooststraat zn., Lo-Reninge (Noordschote), ID70164 en ID214038;
 - iii. Onze-Lieve-Vrouwekapel: Dikmuidseweg 526, Ieper (Boezinge), ID214042.
- f. Sluisjes en overlopen:
- 1) Ten noorden van het Sas van Boezinge liggen regelmatig links en rechts langs het kanaal kleine sluisjes ter afwatering van de gronden langs het kanaal. Stroomopwaarts van het Sas liggen bescheiden overlopen langs het kanaal. ID26831
- g. WOI-erfgoed: het kanaal vormde enkele jaren het front waarlangs op verschillende plekken gevechten plaatsvonden en het landschap verwoest werd. Na de oorlog werd het landschap gereconstrueerd waardoor weinig zichtbare sporen zijn nagelaten van de oorlog. Wel werden verschillende herdenkingssites en -monumenten opgericht.
- 1) Gedenkkapel voor de gebroeders van Raemdonck (WOI2041): gelegen binnen weilanden en akkers, kapel opgetrokken uit oa. betonblokken van steunpunt Stampkot.
 - 2) Drie Grachten was één van de weinige plekken waar een doorgang was in het IJzerfront. Aan dit strategische punt werd fel gevochten, waaraan oa. een naamsteen herinnert (WOI-1033), onthaalpunt De Boot (WOI-1813), gedenkplaat onbekende Zouaaf (WOI-1216) en demarcatiepaal nr. 5 (WOI-1034). Na de oorlog werd het kanaal hier licht rechtgetrokken.
 - 3) Steenstrate was een strategisch punt aan het Kanaal Ieper-IJzer, dat het scharnierpunt tussen het IJzerfront en de Ieperboog vormde:
 - i. De Steenstratebrug markeert de plaats waar de een wig werd gedreven in het Belgische-Franse front.
 - ii. De nabijgelegen hoeve Stampkot (WOI-754) werd uitgebouwd als een steunpunt van waaruit zicht was op de brug bij Steenstrate.
 - iii. Gedenkkruis voor slachtoffers eerste gasaanval (WOI-657);
 - iv. Obelisk voor de grenadiers (WOI-658);
 - v. Betonconstructie Dikmuidseweg (WOI-1566);
 - vi. Gedenkkruis 3de linieregiment (WOI-664)
 - vii. Nabijgelegen mitrailleurspost Withof (WOI-711).
 - viii. Halfondergrondse bunker (WOI-1566)

- 4) Naamsteen Maison du Passeur (WOI-2064). Herinnert aan de eerste Duitse, dan Frans/Belgische voorpost langs het kanaal in 1914-1917. Op de westelijke oever lag het veer genaamd Withuis of "Maison du Passeur".
- 5) Zicht vanaf locatie Withuis/"Maison du Passeur" op hoeves aan de oostelijke kant van het kanaal, die de locatie van de vroegere Duitse linies aangeven.
- 6) Ruimtelijke dragers van WO I posities:
 - i. Noordooststraat nabij Noordschote, Belgische 1ste linie: geeft de ligging van de Frans-Belgische eerste linie langs de kanaalzone aan.
 - ii. Dijkje langs de Ieperlee ca. tussen 1 ten zuiden van Noordschote en "Maison du Passeur": hier lag tussen 1915-1917 de eerste Belgische linie.
 - iii. Dijk langs het kanaal Ieper-IJzer tussen "Maison du Passeur" en Steenstrate: hier lag de Frans-Belgische 1ste linie. De hogere ligging gaf geallieerden een voordeel.
 - iv. Westpoezelstraat: hier lag de Duitse 1ste linie van 1914-1917.
- h. Archeologisch erfgoed
 - 1) Diverse verdwenen sites met walgracht waarvan soms in reliëf nog sporen zichtbaar: CAI70072, 71954, 71483, 71457, 71456, 71454.
 - 2) archeologische potentie aarden wal: mogelijke restanten Vauban, restanten WOI (bunkers ed).
 - 3) Steenstraat zou teruggaan tot een Romeinse weg wat suggereert dat hier toen reeds een oversteekplaats was.
- i. Houtig erfgoed:
 - 1) Bomenrijen langs het kanaal Ieper-IJzer

2° Het Kanaal Ieper-IJzer en de Ieperlee tussen Ieper en Boezinge (bovenpand)

- a. De vallei van de Ieperlee is hier smal.
- b. De Ieperlee is in het landschap zichtbaar als brede en diepe gracht. De gracht is zeer rechtlijnig en heeft geen natuurlijke oevers, wat het gekanaliseerde karakter benadrukt. Langs westelijke zijde loopt de Ieperlee door tot in de stad Ieper.
- c. Nabij Boezinge ligt aan de oostzijde van het Kanaal Ieper-IJzer een diepe gracht in een perceel: een restant van de gekanaliseerde Ieperlee (zilinc).
- d. De infrastructuur en woningen en bedrijven liggen dicht tegen het Kanaal Ieper-IJzer en de Ieperlee:
 - 1) Aan de linkeroever ligt vrijwel over het hele tracé een brede dijk, teruggaand op vestingswal. Vier inkepingen in de wal, gemaakt tijdens WO I voor de overbrugging van het kanaal. Op de brede dijk liggen hier voornamelijk reliëfrijke graslanden die biologisch zeer waardevol zijn.
 - 2) Dicht tegen het kanaal is langs het jaagpad een bomenrij van es aanwezig, meer naar het noorden toe verandert dit in gemengd loofhout.
 - 3) De rechteroever van het kanaal is zeer smal, bedrijventerrein grenst direct aan kanaal.
- e. Smalle strook landbouwgrond ten westen van de Ieperlee;
- f. Bouwkundig erfgoed
 - 1) Gebouwen en constructies ivm het Kanaal Ieper-IJzer
 - i. Maalderijcomplex met herenhuis en burgerhuis: Molenstraat 1 en Barmstraat 2, Ieper (Boezinge), ID30630;
 - ii. Dubbelhuis, veerhuis, Overdrachtstraat 2, Ieper (Ieper), ID30409;

- iii. Herberg "De Zegge", Dokter Dekemelelaan 30, Ieper (Boezinge), ID30621;
 - iv. Burgerhuis met maalderijcomplex, Langemarkseweg 1, Ieper (Boezinge), ID30627;
 - v. Herenhuis en bedrijfsgebouw, Langemarkseweg 2, Ieper (Boezinge), ID30628;
 - vi. Maalderijcomplex met herenhuis en burgerhuis, Molenstraat 1 en Barmstraat 2, Ieper (Boezinge), ID30630;
 - vii. Sluiswachtershuis Boezinge Dorp, Barmstraat zn., Ieper (Boezinge), ID212905;
 - viii. Sluis van Boezinge Dorp, Barmstraat zn., Ieper (Boezinge), ID214029;
 - ix. Loskaai met hijstoestel, Barmstraat zn., Ieper (Boezinge), ID214045;
 - x. De afstanden langs het kanaal worden gemarkeerd met kilometerpaaltjes. De paaltjes die dateren van voor WOI zijn van arduin en de paaltjes die tijdens de oorlog verwoest werden, werden vervangen door betonnen exemplaren: verschillende exemplaren langs het hele traject, ID214037.
 - xi. Spoorwegbrug, Barmstraat zn., Ieper (Boezinge), ID214046.
- g. Archeologie:
- 1) archeologische potentie aarden wal op de westelijke oever: mogelijke restanten Vauban, restanten WOI (bunkers ed), restanten van verdwenen bebouwing. zeer rijk aan microrelief.
 - 2) Boezinge brug: met baksteen beklede glacis en muurresten van ravelijnen en/of de bastions van de vestigingsgordel uit het laatste kwart van de 17de eeuw, CAI76493
- h. WOI-erfgoed: Tijdens WOI vormde het kanaal enkele jaren het front waarlangs op verschillende plekken gevechten plaatsvonden en het landschap verwoest werd. Na de oorlog werd het landschap gereconstrueerd waardoor weinig zichtbare sporen zijn nagelaten van de oorlog. Wel werden verschillende herdenkingssites en -monumenten opgericht:
- 1) Als beste voorbeeld van een bewaard stukje oorlogslandschap aan het Kanaal Ieper-IJzer geldt de Kanaalsite John McCrae. Hier werden schuilplaatsen, een medische post, noodwoningen en betonconstructies bewaard. Aanpalend ligt de Essex Farm Cemetery waar 1185 militairen begraven liggen, voornamelijk Britten. Deze site is vooral gekend van het gedicht "In Flanders Fields" dat de Canadese arts John McCrae hier in 1915 schreef.
 - i. Kanaalsite John McCrae, WOI-2044;
 - ii. Essex Farm Cemetery, WOI-631;
 - iii. Naamsteen John McCrae, WOI-632;
 - iv. Medische post John McCrae, WOI-720;
 - v. Commandopost John McCrae, WOI-722
 - vi. Schuilplaats/noodwoning site John McCrae, WOI-721;
 - 2) Obelisk voor de 49th (West Riding) Division, WOI-633. Ondergrondse betonconstructie in reliëfrijk grasland op de westelijke kanaaldijk bij kilometerpaal 4, WOI-2042;
 - 3) Duhallow ADS Cemetery, WOI-1431.
 - 4) Bard Cottage Cemetery, WOI-644
- i. Tussen kilometerpaal 4 en Essex Farm vertoont de dijk op enkele plaatsen 'inkepingen' of een lagere ligging, dit zijn plaatsen waar tijdens WOI smalsporen over het kanaal gingen.
- j. Houtig erfgoed
- 1) Lage populierenknotbomenrij ten zuiden van dorp Boezinge (id_1590)
 - 2) bomenrijen langs het Kanaal Ieper-IJzer
 - 3) Knotbomenrij oa. linde

- k. Zicht vanaf de Diksmuidseweg naar de Vaubandijk.

3° Kanaalkom Ieper

- a. Bij de stad Ieper is er een kade voorzien waar schepen konden aanmeren. Tijdens WOI werden de kaaien verwoest. In 1933 was de nieuwe kaai voltooid en werden nieuwe bedrijfsgebouwen gebouwd die ook nu nog grotendeels aanwezig zijn en getuigen van de bedrijvigheid op deze plek.
- 1) Voormalig graan- en meststoffenmagazijn van de firma Blootacker& Vermeersch: Westkaai 6A, Ieper (Ieper) (ID214030).
 - 2) Graanmagazijn van de firma Vandeputte: Oostkaai 5, Ieper (Ieper) (ID214034).
 - 3) Veevoederbedrijf Gebroeders Talpe: Oostkaai 6, Ieper (Ieper), ID214036;
 - 4) Herberg De Fontein: Westkaai 5, Ieper (Ieper), ID212907;
 - 5) Café Den Hoed, Oostkaai 2, Ieper (Ieper), ID214032;
 - 6) Gebouw: Oostkaai 3, Ieper (Ieper), ID214033.

4° Sas van Boezinge

- a. Gezien het strategisch belang werd deze plek door Vauban versterkt met een hoornwerk aan de oostzijde. De grondvormen van deze aarden versterking zijn nog steeds zichtbaar in het landschap. Het meest gave deel ligt in de weilanden. Het bos werd recent aangeplant (populieren en naaldbomen) en dit gebied is deels verstoord door recente graafwerkzaamheden.
- b. De huidige sluis bij het Sas van Boezinge ligt op dezelfde locatie als het 17de-eeuwse innovatie sas dat hier in 1643 gebouwd werd. Na de verwoesting van de oorlog werden twee sluizen gebouwd, één op de plaats van het Sas en één bij Boezinge dorp (deelgebied 2) met identieke sluiswachtershuizen:
- 1) Sluis van Boezinge Sas: Sasstraat zn., Ieper (Boezinge), ID201088.
 - 2) Sluiswachtershuis van Boezinge Sas: Sasstraat 15, Ieper (Boezinge), ID30643;
- c. Nabijgelegen Kapel Heilige Familie: Sasstraat zn., Ieper (Boezinge), ID212904.
- d. Archeologie: In de ondergrond zijn nog de sporen bewaard van de van de spaarvijvers, vestingswerken, etc. Tijdens WOI zijn hier schuilplaatsen ingegraven ed.

5° Martjesvaart en de broeken van Merkem

- a. De Martjesvaart is tot Langewade bedijkt, de smalle dijkjes met begroeiing van sleedoorn- en meidoornstruwelen, vermengd met hondroos, es, vlier, zomereik, wilg en zoete kers zijn kenmerkend;
- b. Broeken langs de Martjesvaart.
- 1) Vele kleine grachtjes en de Engelandelft zorgen voor de afwatering;
 - 2) Reliëfrijk grasland met veel grachten en greppels.
 - 3) In westelijk deel liggen relatief veel houtige elementen zoals houtkanten, knotbomen, hagen, ...
- c. In de broeken ligt een relict van een dreef die uit het kasteelpark naar de Martjesvaart liep. Nu is dit herkenbaar als ophoging in het weiland, maar niet langer gebruikt als weg.
- d. Open landschap met vele zichten, oa. op het park van het kasteel van Merkem.
- e. WOI-erfgoed:
- 1) De weg Merkem-Luigem-Drie Grachten had een belangrijke functie tijdens de oorlog vanwege zijn verhoogde ligging.
 - 2) Monumenten ter herinnering aan WOI:

- i. Naamsteen Drie Grachten: Ieperleedijkstraat zn., Houthulst (Merkem) (ID79571, WOI1032);
 - ii. Naamsteen Luigem schiereiland: Westbroekstraat zn., Houthulst (Merkem) (ID79637, WOI1033);
 - iii. Oorlogsgedenkteken, Iepersteenweg zn., Houthulst (Merkem), ID79573.
 - iv. Voormalig gemeentehuis met diverse gedenkplaten WOI: Kouterstraat 26, Houthulst (Merkem), ID79588. Gedenkplaten WOI-1214 en 1220 tot 1224.
- f. Bouwkundig erfgoed:
 - 1) Voormalige directeurswoning en schoolvleugel, Kouterstraat 24, Houthulst (Merkem), ID79587;
 - 2) Kapel Onze-Lieve-Vrouw van Langewade, Iepersteenweg zn., Houthulst (Merkem), ID79572;
 - 3) Boogbrug uit de jaren 1930 over de Engelandelft, Drie Grachtensteenweg zn., Houthulst (Merkem), ID79557.
 - 4) Kloostercomplex, kapel en scholencomplex van Zusters van Maria: Kouterstraat zn., Houthulst (Merkem), ID79594;
 - 5) Boerenarbeidershuis uit de jaren 1920, Kouterstraat 112, Houthulst (Merkem), ID79597.

6° Dorpskern Merkem

Sterk samenhangend geheel gevormd door het kasteel met het park en de kerk met de begraafplaats, kerkdreef en pastorie. Na de oorlog werd het dorp heropgebouwd.

- a. Kerk en kerkhof:
 - 1) Parochiekerk St.-Bavo: Westbroekstraat 3, Houthulst (Merkem) (ID79625).
 - 2) Heilig Hartbeeld (militaire en burgerlijke doden): Westbroekstraat zn., Houthulst (Merkem) (ID79626 en 213269, WOI1217);
 - 3) In de kerkhofmuur ingewerkte kapel toegewijd aan St.-Anna: Westbroekstraat zn., Houthulst (Merkem) (ID79627);
 - 4) Kerkhof, Westbroekstraat, Houthulst (Merkem), WOI-1218;
 - 5) Langs de weg staan verschillende leilindes bij de kerk;
 - 6) De Kerkdreef loopt van het kerkhof richting het noorden. Langs de ene kant ligt het kasteelpark met daartussen nog een aantal arbeiderswoningen die bij het kasteeldomein hoorden (ID79582), langs de andere kant vormt de muur van de pastoretuin de begrenzing.
 - 7) Voormalige pastorie: Westbroekstraat 5, Houthulst (Merkem) (ID79628).
- b. Kasteel de Coninck de Merkem: Westbroekstraat 1, Houthulst (Merkem) (ID79624).
 - 1) Kasteelpark uit het interbellum, waarvan de constellatie teruggrijpt naar vroeg landschappelijke aanleg van het parkbos (eind 18de eeuw) en park in landschappelijke stijl (tweede helft 19de eeuw): parkbos, dreef, moestuin op zelfde locatie als voor de oorlog, greenbelt rond het gazon, rondom landhuis een symmetrische aanleg, zicht over vijver naar Martjesvaart.
 - 2) Archeologische vondsten wijzen op vroege bewoning van de kasteelsite (CAI70071). Mogelijk had het kasteel een castrale motte als voorloper.
 - 3) In het park van Merkem staat een observatiepost van waaruit de Duitsers zicht hadden op de voorpost Drie Grachten (WOI-1649).
 - 4) Twee lage arbeidershuisjes behorend bij het kasteel: Kerkdreef 2 en 4, Houthulst (Merkem) (ID79582).
- c. WOI-erfgoed
 - 1) Gedenkzuil 19de Linie Slag van Merkem, 19e-Liniestraat, Houthulst (Merkem), WOI-1219.

- d. Houtig erfgoed
 - 1) Leilindes bij kerk
- e. Bouwkundig erfgoed
 - 1) Burgerhuis van 1922, Kerkdreef 1, Houthulst (Merkem), ID79581;
 - 2) Samenstel van twee burgerhuizen, Westbroekstraat 20 en 22, Houthulst (Merkem), ID79629;
 - 3) Voormalige herberg, "Herberg Sidronius Hosschuis Afspanning", Westbroekstraat 26, Houthulst (Merkem), ID79631;
 - 4) Burgerhuis uit de jaren 1920, Westbroekstraat 28, Houthulst (Merkem), ID79632;
 - 5) Twee dubbelhuizen uit de jaren 1920, Westbroekstraat 30, Houthulst (Merkem), ID79633;

7° Interfluvium Poezel

- a. Relatief hogere ligging tov. de valleien van de Ieperlee en Martjesvaart: zandleembodem.
- b. Tijdens WOI bleef dit gebied omwille van zijn hogere ligging buiten de militaire inundaties langs het Kanaal Ieper-IJzer en langs de Martjesvaart.
- c. Bouwkundig erfgoed:
 - 1) 't Stampkot, hoeve en maalderij: Diksmuidseweg 515, Ieper (Zuidschote) ID44045;
 - 2) Langgestrekt hoevetje, wederopgebouwd in de jaren 1920: Westpoeselstraat 3, Lo-Reninge (Noordschote), ID70183;
 - 3) Hoeve, heropgebouwd in 1924, hoeve met losse bestanddelen, gelegen op enige afstand van de weg met centraal grasveld met knotwilg en speciaal hondenhoekje: Westpoeselstraat 11, Lo-Reninge (Noordschote), ID70186;
 - 4) Hoeve, heropgebouwd in 1924-1925, geen recente schuren rond de site: Westpoeselstraat 7, Lo-Reninge (Noordschote), ID70184;
 - 5) Hoeve, heropgebouwd in de jaren 1920: Westpoeselstraat 10, Lo-Reninge (Noordschote), ID70185;
 - 6) Van Raemdonckhoeve: Van Raemdonckstraat 3, Ieper (Zuidschote), ID212751;
- d. WOI-erfgoed:
 - 1) Stampkot: Diksmuidseweg 515, Ieper (Zuidschote), WOI754;
 - 2) Geschutspost: Oostpoeselstraat 8, Ieper (Zuidschote), WOI712;
 - 3) Drie Duitse betonconstructies: Oostpoeselstraat 10, Lo-Reninge (Noordschote), WOI713.
 - 4) Verschillende geruimde WOI-begraafplaatsen nabij de Provincieweg.
- e. Grote archeologische potentie wegens hoge ligging en nabijheid Romeinse weg.
 - 1) aanwezigheid verschillende voormalige sites met walgracht: in reliëf en ondergrond nog aanwezig.

5. De waarden die tot de aanduiding aanleiding gegeven hebben

Natuurwetenschappelijke waarde

Het noordelijk deel van de ankerplaats stond tot ca. de 10de eeuw onder invloed van de getijden. In deze zone is tevens een veenlaag aanwezig die vanwege zijn archiefwaarde informatie bevat over de ontstaansgeschiedenis van het kustlandschap. Het lineaire aspect van de kanalen zorgt voor migratiekansen voor planten en dieren.

Langs het Kanaal Ieper-IJzer krijgt de natuur volop kansen om zich te ontwikkelen. Er is een afwisseling in natuurtypes: er zijn hooilanden, struwelen, bossen, hakhout, etc. In de broeken en op de Vaubandijk bevinden zich reliëfrijke graslanden met waardevolle vegetaties.

Op de dijkes en langs de oever van de Martjesvaart komt waardevolle vegetatie voor.

Historische waarde

De 10de/11de-eeuwse kanalisatie van de Ypere, na kanalisatie Ieperlee genoemd, is uniek te noemen en kan worden gelinkt aan de snelle groei van de stad Ieper. In de loop van de tijd werden diverse werken uitgevoerd om het kanaal goed bevaarbaar te houden. De Ieperlee is nu nog een bescheiden waterloop, maar de rechtlijnigheid duidt duidelijk op het gekanaliseerde karakter. In de middeleeuwen was de Ieperlee de economische slagader van Ieper.

Tussen 1636 en 1641 werd het Kanaal Ieper-IJzer aangelegd ten oosten van de Ieperlee. Het Sas van Boezinge getuigt van een grote waterbouwkundige inventiviteit waarbij de aanvankelijk vier overdrachten, vervangen werden door één sluis: het Sas van Boezinge.

Reeds in de 16de eeuw werd het kanaal ingezet als verdedigingslinie met diverse forten. Tijdens de Franse-Spaanse Oorlogen in de 17de eeuw, werden door Vauban vestingwerken aangelegd, waaronder een aarden wal langs de linkeroever van het Kanaal Ieper-IJzer en werd onder andere het Sas van Boezinge beveiligd door een hoornwerk. Restanten van deze 17de-eeuwse fortificaties zijn nog terug te vinden in het landschap. Tijdens WOI was het kanaal voor lange tijd de frontlinie tussen de Duitsers en de geallieerden, deze periode liet sporen na in de vorm van bunkers en vele herinneringsmonumenten met als belangrijkste de Kanaalsite John McCrae.

Als gevolg van WOI was het landschap verwoest en werd het heraangelegd door de wegen en de percelering vrijwel exact over te nemen van voor de oorlog. De hoeven werden vlakbij hun voormalige sites wederopgebouwd. Alle gebouwen met erfgoedwaarde dateren dus uit de wederopbouwperiode. Sommige sites gaan terug op sites met walgracht, waarvan reliëfverschillen en soms nog waterpartijen herkenbaar zijn in het landschap. Het Kanaal Ieper-IJzer werd ook opnieuw bevaarbaar gemaakt en in 1933 opnieuw in gebruik genomen. Ter vervanging van het Sas van Boezinge kwamen twee sluizen met identieke sluiswachterswoningen. Het Kanaal Ieper-IJzer en de daaraan verbonden bedrijven en overslagplaatsen illustreren het historisch belang van deze waterverbinding voor handel en bedrijvigheid in het verleden.

De Martjesvaart is een tweede gekanaliseerde waterloop binnen deze ankerplaats. Het was een lokale waterloop, vooral gebruikt door de inwoners van Merkem. Tot aan Langewade was de Martjesvaart bedijkt. Bij Merkem ligt de kasteelsite de Coninck de Merckem die samen met het dorp tijdens de oorlog volledig verwoest werd. Het kasteel gaat mogelijk terug op een castrale motte. Na de oorlog werd het kasteelpark heraangelegd en werden het kasteel, bijbehorende bediendenwoningen, de kerk en pastorie heropgebouwd tot een ruimtelijk en historisch sterk samenhangend geheel.

Esthetische waarde

Het Kanaal Ieper-IJzer is een sterk lijnvormig element, benadrukt door de dijk en begeleidende bomenrijen. Het deel van het kanaal tussen Boezinge en Drie Grachten is visueel aantrekkelijk door het bochtige verloop en de wisselende kanaalbreedtes. Het Sas van Boezinge vormt een mooi geheel met zijn sluis, het sluiswachtershuisje, de wallen van het hoornwerk, ...

Het kasteelpark van Merkem vormt een opvallend element in de verder zeer open omgeving. Het traject van de Martjesvaart, vooral tussen Merkem en Langewade, is esthetisch waardevol door haar smalle maar diepe bedding tussen de dijkjes met begeleidende begroeiing.

Op verschillende standplaatsen zijn er waardevolle zichten die het landschap leesbaar houden, bijvoorbeeld de zichten naar het kanaal ten zuiden van Boezinge, of de vele zichten in de broeken. Deze zichten speelden tijdens WOI ook vaak een rol van betekenis.

Sociaal-culturele waarde

De vroege kanalisatie en de blijvende investeringen die gedaan werden om de een vlotte waterverbinding te garanderen, geven het belang van de Ieperlee en later het kanaal Ieper-IJzer aan voor de stad Ieper.

De periode van WOI is zeer bepalend geweest voor dit gebied. Er liggen verschillende cruciale punten van de oorlog binnen deze ankerplaats, resulterend in verschillende herinneringsmonumenten. Bij bepaalde van deze monumenten werden tot lang na de oorlog herdenkingsbijeenkomsten georganiseerd, zoals bij de Obelisk voor de Grenadiers. In een verbandpost aan het kanaal schreef John McCrae zijn internationaal bekende gedicht "in Flanders Fields", dat met de slachtoffers van WOI wordt geassocieerd en dat de klapproos als Commonwealth symbool voor deze oorlog bekend maakte.

In Noordschote zijn een aantal ommegangkapellen aangrenzend aan de vallei van de Ieperlee, waarlangs elk jaar nog een ommegang wordt gehouden.

Ruimtelijk-structurerende waarde

Het kanaaltracé van met name het Kanaal Ieper-IJzer werkt sterk structurerend in het landschap. Het vormt een duidelijke corridor, benadrukt door de hoog opgeworpen dijken en de begeleidende begroeiing er langs. De wegen lopen parallel aan de waterwegen en er zijn slechts op een beperkt aantal plekken doorsteken mogelijk tussen de beide oevers.

6. Kansen, knelpunten en aandachtspunten

Het erfgoed binnen de ankerplaats is niet overal even zichtbaar. Veel elementen en plaatsen hebben erfgoedwaarde, maar zijn niet steeds duidelijk herkenbaar. De Ieperlee en de "zilinc" bijvoorbeeld zijn historisch gezien belangrijke gekanaliseerde waterlopen die een grote rol speelden in de ontwikkeling van de stad Ieper. Deze waterlopen zijn als zodanig niet duidelijk herkenbaar in het landschap. Het historisch belang van deze waterlopen zou benadrukt moeten worden. Ook de aanwezigheid van andere relicten zoals forten, veren, lijnpaden, bruggen (vb. spoorwegbrug), herbergen (nu woningen), WOI-erfgoed zoals Boezinge of Drie Grachten, ..., zouden versterkt kunnen worden. Dit kan door middel van betere visualisering en inkleding van deze elementen, of door op de erfgoedwaarde te wijzen dmv infoborden. Dit zou het erfgoedverhaal beter duidelijk maken en kan gekoppeld worden aan (reeds aanwezige) erfgoedroutes.

De ankerplaats biedt verschillende kansen voor recreatie. Langs het tracé van het Kanaal Ieper-IJzer is al een doorgaande verbinding voor voetgangers en fietsers. De hoge concentratie aan erfgoedelementen (Sas van Boezinge, aanlegplaatsen, voormalige veren, forten, bedrijven, WOI-erfgoed, ...) langs dit lijnvormige element bieden volop kansen tot de uitbouw van recreatieve routes met erfgoedinslag. Recreatie over het water (kano's, boten, etc) kan verder ontwikkeld worden zodat de functie van het kanaal zichtbaar blijft.

Waar mogelijk kunnen de oude lijnpaden worden gebruikt als recreatieve verbinding waardoor dit erfgoedelement zijn zichtbaarheid kan behouden. Het herstel of heraanleg van een veer/veren kan de recreatieve aantrekkelijkheid vergroten. Het opnieuw inzetten van herbergen voor verblijfsrecreatie biedt mogelijkheden.

Bepaalde plaatsen langs het kanaal zouden juist gevrijwaard kunnen worden van recreatie voor behoud/herstel/ontwikkeling natuurwaarden.

Ook de concentratie erfgoedelementen rond Merkem (kerk, begraafplaats, WOI, kasteel, park, Martjesvaart, ...) biedt kansen voor erfgoededucatie.

De landbouw speelt een belangrijke rol in de ankerplaats. De bedrijven, op enige afstand van de waterlopen, zorgen mee voor het onderhoud van het landschap en daarmee voor het behoud van het landelijke karakter. In (veel) gevallen betreft het wederopbouwhoeves met erfgoedwaarde en omringende nieuwe bedrijfsgebouwen. Het

behoud van de bestaande bedrijven is cruciaal voor het landschap en ze verdienen kansen te krijgen bij uitbreiding. Hierbij moet wel steeds respectvol worden omgegaan met de erfgoedwaarde van de gebouwen en tevens wordt gestreefd naar landschappelijk gepaste bebouwing/uitbreiding (bedrijven mogen wel zichtbaar blijven). Bedrijven die de schaal van het landschap overtreffen vormen een visuele verstoring in het gebied.

Waar mogelijk kan worden gestreefd naar het verweven van landbouwfuncties met de natuurfuncties om tot een visueel aantrekkelijker en natuurlijker landschap te komen (leefbare landbouw met respect voor landschap door middel van het sluiten van beheersovereenkomsten, het oprichten van agrobeheergroepen, etc.). In het noordelijk deel van de ankerplaats, waar de broeken zich bevinden, lijkt dit het meest voor de hand liggend.

Een bedreiging voor de oorspronkelijke broeken met de oude graslanden, is de omvorming van deze gronden naar akkers en nieuwe teelten. Hierdoor worden de broeken minder herkenbaar in het landschap.

Het kanaal Ieper-IJzer is nog in gebruik als waterweg (economisch en recreatief vaarverkeer) en speelt een rol in de afvoer van water uit verschillende waterlopen. Voor dit doel wordt het kanaal (intensief) onderhouden en beheerd. Dit hoeft niet in strijd te zijn met de ankerplaats, maar vergt wel aandacht. Het kanaal zelf vertegenwoordigt een belangrijk erfgoedelement die integraal onderdeel uitmaakt van de ankerplaats. Aangezien in dit dossier de erfgoedwaarden en -kenmerken van het gebied staan opgesomd, kan hier door de beheerder rekening mee worden gehouden. Het kanaal zelf en aanpalende dienstwegen en jaagpaden zullen door de beheerder ook binnen de aanduiding als ankerplaats gebruikt kunnen worden voor toezicht, inspectie, onderhoud, etc. Het eventueel versterken van de recreatieve infrastructuur dient in overeenstemming te gebeuren met de beheerder van het kanaal en de aanpalende wegen.

Nieuwe bebouwing beperken tot de daartoe van oudsher gebruikte historische sites; toename van verspreide bebouwing of nieuwe bedrijven langs het kanaal zijn niet gewenst.

Wat het bouwkundig erfgoed betreft, wordt vaak afbreuk gedaan aan de karakteristieke kenmerken van de gebouwen. Dit geldt voornamelijk voor de waardevolle hoevegebouwen, die verbouwd worden tot moderne landbouwbedrijfsgebouwen of villa's (evenwel niet mogelijk binnen landschappelijk waardevol agrarisch gebied). Dit heeft niet alleen zijn effect op de intrinsieke waarden van de gebouwen, maar ook op de omgeving. Essex Farm Cemetery wordt door omringende bebouwing, ringweg en industrieterrein aan de overzijde van het kanaal aangetast. Ook ander WOI-erfgoed wordt in zijn contextwaarde aangetast door recente ontwikkelingen.

De uitbreiding en – waaiering van de bedrijven ten noorden van Ieper tasten de directe omgeving van het Kanaal Ieper-IJzer en de Ieperlee sterk aan. Nabij Boezinge dreigt het bedrijventerrein een deel van de "oude vaart" te doen verdwijnen. Dit is de enige plaats waar het oude kanaal ten oosten van het kanaal Ieper-IJzer ligt, er moet worden gestreefd naar de integratie van dit relict in het bedrijventerrein. De Ieperlee gelegen aan de westelijke zijde van het kanaal, is op sommige plaatsen slechts moeilijk te herkennen, mn. tussen Ieper en Boezinge en kan ruimtelijk versterkt worden door heraanleg, onderhoud en evt. de aanplant van lijnbeplantingen langs het tracé (foto 32).

Grote wegen, zoals de N38, die door en langs het gebied lopen, zorgen voor versnippering. Verdere versnippering moet worden tegengegaan.

7. Toekomstige ruimtelijke vertaling; sectorale visie Onroerend Erfgoed

Algemeen

- a) Herkenbaar houden van gekanaliseerde waterlopen die een belangrijke rol speelden in de historische ontwikkeling van Ieper en omgeving: Ieperlee, "zilinck", Kanaal Ieper-IJzer, Martjesvaart, Engelendelft, ... Bij nieuwe ontwikkelingen is het voortbestaan van deze waterlopen met hun waarde, primordiaal.
- b) Het verantwoord landschappelijk inpassen van recreatieve infrastructuur met bijzondere aandacht voor de toeristische potenties van de streek;
- c) Het conserveren in situ van archeologische sites en vondsten door aangepast grondgebruik en door het vermijden van zware bodemingrepen op deze sites. Speciale aandacht voor sites met walgracht en voor mogelijk archeologische waarde van de dijken langs het kanaal (zowel WOI als daarvoor);
- d) Zorgzaam omspringen met bouwkundig erfgoed door onderhoud te stimuleren en bebouwing met erfgoedwaarde te behouden en een passende functie te geven. Herkenbaar houden van aanwezige erfgoedwaarden en typische kenmerken.
- e) Een leefbaar agrarisch landschap en functiebehoud van de boerderijen staan centraal. Landschappelijk passend uitbreiden;
- f) Aandacht voor bestaande KLE's; behouden en versterken van de oudste en meest waardevolle elementen;
- g) WOI erfgoed voldoende aandacht geven en ook de minder uitgesproken landschappelijke relictten een plaats geven;
- h) Historische bedrijven langs het kanaal (Boezinge en kanaalkom Ieper) behouden en waar mogelijk nieuwe functie geven (indien "leegstaand").

1° Het Kanaal Ieper-IJzer en de Ieperlee tussen Boezinge en Drie Grachten (benedenpand)

- a. Ieperlee:
 - i. Vrijwaren van de Ieperlee en zijn gekanaliseerde karakter. Hierbij is het belangrijk dat de oevers geen natuurlijke inrichting hebben en het kanaal voldoende breed wordt gehouden (in contrast met de smallere grachten en greppels);
 - ii. Behoud van het dijkje langs de oostzijde van de Ieperlee;
 - iii. Herstel van bomenrij langs de Ieperlee: Het heraanplanten van bomenrijen langs de voormalige Ieperlee kan de ligging ervan in het landschap beter benadrukken.
- b. Kanaal Ieper-IJzer
 - i. Herstel van historisch relevant bodemgebruik met consequent graslandbeheer op dijklichamen (terugdringen van akkerlandgebruik) en bermen langs jaagpaden of vroegere trekwegen.
 - ii. Goed beheer en uitbreiding van bomenrijen langs kanaal Ieper-IJzer: aanvullen ontbrekende bomen.
 - iii. Aangepast beheer en ontwikkeling van afwisselende begroeiingstypes op dijklichamen, bermen langs jaagpaden en in oeverzones (houtwallen, struwelen, grazige bermen en taluds, ...);
 - iv. Vaubandijk: Behoud van het reliëf in de westelijke kanaaldijk. Het is niet wenselijk dat de dijk nog verder zou worden vergraven.
 - v. Ten noorden van Steenstrate loopt over de westelijke kanaaldijk niet langer een pad en is door privatisering niet langer toegankelijk. Het herstel van de toegankelijkheid van de dijk is hier wenselijk.
- c. Het netwerk van sloten, grachten en waterwegen moet goed onderhouden en beheerd worden in functie van waterdoorstroming en om de historische perceelsstructuur herkenbaar te houden. Waar ze verdwenen of vervaagd zijn, kan geopteerd worden voor herstelmaatregelen indien dit geen aanleiding geeft tot verdroging en verenigbaar is met de floristische, faunistische, cultuurhistorische, archeologische, en landschappelijke waarden en potenties van de nabije percelen.

- d. Waterbouwkundige infrastructuur zoals sluizen, stuwen, bruggen, duikers, enz... worden eveneens in stand gehouden en goed onderhouden in functie van de erfgoedwaarde en de waterdoorstroming.
- e. Stimuleren van het behoud van de gras- en hooilanden in de broekgebieden. Waar sprake is van historisch permanent graslandgebruik in de polder wordt gestreefd naar bestendiging van de actuele graslandpercelen en een uitbreiding van het graslandareaal door omzetting van akkerlanden. Het doel is maximaal behoud van de huidige graslanden en herstel van akkers naar graslanden of wetland, waarbij extensief tot half-intensief beheer wenselijk is zodat terug meer soortenrijke graslanden ontstaan;
- f. Het vrijwaren van de perceelstructuur van het landschap;
- g. Wegenpatroon niet uitbreiden, behoud van doorgaande wegen langs de valleiranden;
- h. In stand houden van het open karakter (van de vallei) door het bouwvrij houden van het agrarisch gebied en visuele vervuiling te vermijden;
- i. Bebouwing dient geconcentreerd te worden op de huidige sites aan de rand van de vallei (langs de wegen). De verspreide hoeves blijven de enige bebouwing in het landschap. Via erfinrichting wordt de omgeving – op landschapshistorische verantwoorde wijze – verbeterd. Behoud graasweides rond hoeves;
- j. In stand houden en correct beheren van het klein bouwkundig erfgoed (oa. kapellen).
- k. In stand houden en correct beheren van het WOI-erfgoed, relatie tussen de relictten onderling en met het landschap benadrukken in educatieve uitbouw van deze omgeving.
 - i. Inkapseling van het Verzoeningskruis (ID 657) bij Steenstrate voorkomen en zicht op het noordelijk gelegen dijklandschap vrijwaren;
 - ii. Het behoud van de openheid van het landschap draagt bij tot de leesbaarheid van het oorlogslandschap.
- l. Herstel van veren/herbergen, etc. ifv recreatie;
- m. Waar mogelijk relatie tussen industrieel erfgoed en het kanaal benadrukken;
- n. Vrijwaren van zichten doorheen de vallei.

2° Het Kanaal Ieper-IJzer en de Ieperlee tussen Ieper en Boezinge (bovenpand)

- a. Ieperlee:
 - i. Behoud van de Ieperlee en zijn gekanaliseerde karakter. Hierbij is het belangrijk dat de oevers geen te sterk natuurlijke inrichting hebben en het kanaal voldoende breed wordt gehouden (in contrast met de smalle grachten en greppels). Waar de Ieperlee bijna niet meer herkenbaar is (omgeving Ieper en Boezinge) de waterloop herstellen en de functie door aangepaste inrichting zichtbaar houden.
 - ii. Herstel van bomenrij langs de Ieperlee: Het heraanplanten van bomenrijen langs de voormalige Ieperlee kan de ligging ervan in het landschap beter benadrukken.
- b. Kanaal Ieper-IJzer
 - i. In stand houden en uitbreiden bomenrijen langs kanaal Ieper-IJzer: aanvullen ontbrekende bomen.
 - ii. Aangepast beheer en ontwikkeling van afwisselende begroeiingstypes op dijklichamen, bermen langs jaagpaden en in oeverzones (houtwallen, struwelen, grazige bermen en taluds, ...);
 - iii. Vaubandijk: Behoud van het reliëf in de westelijke kanaaldijk. Het is niet wenselijk dat de dijk nog verder zou worden vergraven.
 - iv. Herstel van historisch relevant bodemgebruik met consequent graslandbeheer op dijklichamen (terugdringen van akkerlandgebruik) en bermen langs jaagpaden of vroegere trekwegen.

- c. Zichtbaar houden van de oude kanaalarm juist ten zuidoosten van Boezinge, verdere vervaging moet vermeden worden.
- d. Het netwerk van sloten, grachten en waterwegen moet goed onderhouden en beheerd worden in functie van waterdoorstroming en om de historische perceelsstructuur herkenbaar te houden. Waar ze verdwenen of vervaagd zijn, kan geopteerd worden voor herstelmaatregelen indien dit geen aanleiding geeft tot verdroging en verenigbaar is met de floristische, faunistische, cultuurhistorische, archeologische, en landschappelijke waarden en potenties van de nabije percelen.
- e. Waterbouwkundige infrastructuur zoals sluizen, stuwen, bruggen, duikers, enz... worden eveneens in stand gehouden en goed onderhouden in functie van de erfgoedwaarde en de waterdoorstroming.
- f. Het vrijwaren van de perceelstructuur van het landschap;
- g. In stand houden van het open karakter (van de vallei) door het bouwvrij houden van het agrarisch gebied en visuele vervuiling te vermijden;
- h. Bebouwing dient geconcentreerd te worden op de huidige sites aan de rand van de vallei (langs de wegen). De verspreide hoeves blijven de enige bebouwing in het landschap. Via erfinrichting wordt de omgeving – op landschapshistorische verantwoorde wijze – verbeterd. Behoud graasweides rond hoeves;
- i. Vrijwaren zichten doorheen de vallei:
 - i. de zichten langs het kanaal;
 - ii. de zichten langs de Diksmuidseweg (tussen nr. 251 en Boezingedorp) op de Vaubandijk: behoud openheid dmv. bouwvrij houden percelen tussen Diksmuidseweg/Randweg en het kanaal.
- j. In stand houden en correct beheren van het klein bouwkundig erfgoed (oa. kapellen).
- k. In stand houden en correct beheren van het WOI-erfgoed, relatie tussen de relictten onderling en met het landschap benadrukken, zichtbaar houden vanaf de openbare weg en educatieve uitbouw van deze zaken.
 - i. Vermijden dat Essex farm cemetery nog verder ingekapseld wordt door bebouwing. Behoud van houtige beplantingen op de site.
 - ii. Behoud van de bunkers in de kanaaldijk.
- l. Herstel van veren/herbergen, etc. ifv recreatie.
- m. Waar mogelijk relatie tussen industrieel erfgoed en het kanaal benadrukken.

3° Kanaalkom Ieper

- a. In stand houden van het industriële karakter van de kanaalkom met de harde inrichting, (voormalige) bedrijfsgebouwen en magazijnen, café's en herbergen. Waar nodig overgaan op de herbestemming van deze gebouwen zodat blijvend zorg wordt gedragen voor het erfgoed.
- b. Behoud van de kaaimuren en aanmeerplaatsen.

4° Sas van Boezinge

- a. Aandacht voor de archeologische waarde van deze site
 - i. Zoveel mogelijk vermijden van:
 - directe impact: vergraven (gebouwen, plantgaten, vijvers, ...), afgraven, egaliseren, plaggen, ontslibben, (diep)ploegen, berijden (bosbouwmachines, auto's, motoren, mountainbikes, paarden, ...), ontstronken, ...
 - Indirecte impact: spontane verbossing, wijziging van de grondwatertafel (en dan vooral verlaging), windvallen, inbrengen of insijpeling van voor archeologie schadelijke stoffen (vuilnis, ...)
 - Visuele vervuiling en andere aantastingen van de belevingswaarde.
- b. Herkenbaarheid van de site versterken. Op basis van archeologisch onderzoek overgaan op herstel van de site: verwijderen bebossing, toegankelijk maken van een deel van de site, ...;

- c. In stand houden en correct beheren van de sluis en het sluiswachtershuis (en nabijgelegen kapel) dat een samenhangend geheel vormt.

5° Martjesvaart en de broeken van Merkem

- a. Het netwerk van sloten, grachten en waterwegen moet goed onderhouden worden in functie van waterdoorstroming en om de historische perceelsstructuur herkenbaar te houden. Waar ze verdwenen of vervaagd zijn, kan geopteerd worden voor herstelmaatregelen indien dit geen aanleiding geeft tot verdroging en verenigbaar is met de floristische, faunistische, cultuurhistorische, archeologische, en landschappelijke waarden en potenties van de nabije percelen;
- b. In stand houden van het dreefrelief in de weilanden;
 - i. In stand houden en correct beheren van de Martjesvaart en haar gekanaliseerde karakter, met speciale aandacht voor de dijkjes in het zuidelijk deel, en de floristische waarde van deze dijkjes;
- c. Waar sprake is van historisch permanent graslandgebruik in de polder wordt gestreefd naar bestendiging van de actuele graslandpercelen en een uitbreiding van het graslandareaal door omzetting van akkerlanden;
- d. De openheid van het gebied, met vele zichten, behouden.

6° Dorpskern Merkem

- a. Behoud en herstel van het typische (landelijke) karakter, aandacht voor de sfeer, kleinschaligheid en groene omgeving;
- b. Aandacht voor de (ruimtelijke) relaties tussen de verschillende elementen (omgeving Kerkdreef) die een sterk samenhangend geheel vormen: het kasteel met het park en de kerk met de begraafplaats, kerkdreef, pastorie en kleine arbeidershuisjes;
- c. Kasteel en park
 - i. In stand houden van het groene en landelijke karakter rond het kasteel en de geleidelijke overgangen naar het omringende landschap dmv aangepast parkbeheer;
 - ii. Goed beheer, versterken en herstel van de tuinarchitecturale structuur en elementen, horende bij een kasteel (zichten, microreliëf, bossen, waterpartijen, parkbeplantingen, afwisseling open en gesloten delen, onverharde wegen);
 - iii. Aandacht voor de archeologische waarde van de kasteelsite.

7° Interfluvium Poezel

- a. In stand houden van het agrarisch karakter van het interfluvium;
- b. Vermijden bijkomende bebouwing buiten bestaande hoeves:
 - i. Aandacht voor de grote archeologische potentie en de aanwezigheid van de voormalige sites met walgracht.

8. Gewenste planologische afstemming; sectorale visie Onroerend Erfgoed

Op het gewestplan heeft het overgrote deel van de ankerplaats de bestemming 'agrarisch gebied', dit kan goed overeenkomen met de doelstellingen van de ankerplaats. In het noorden, in de broeken, kan worden overwogen tot een omzetting naar natuurverwevingsgebied, agrarisch gebied met ecologisch belang, bouwvrij agrarisch gebied ed. Voor de overige delen 'agrarisch gebied' kan een verfijning plaatsvinden met opname van specifieke erfgoedwaarden.

In de stedelijke omgeving van Ieper ligt de Ieperlee in 'woongebied'. Deze corridor (de Ieperlee) zou gevrijwaard moeten worden en beter ingepast in het geheel. Dit kan door het een functie te geven als blauw-groene as, zodat er voor gezorgd kan worden dat de Ieperlee gevrijwaard en gevaloriseerd wordt.

9. Begrippenlijst en referenties

Literatuur

- Aminal, Afdeling Bos en Groen, 2004. Het kanaal van Ieper naar de IJzer, Provinciale Visserijcommissie West-Vlaanderen. Vislijn.
- Balduck J., 2008 Historisch overzicht van de aanpassingen aan de Leie en de erop aansluitende kanalen. De Leiegouw, Vereniging voor geschied- taal- en volkskundig onderzoek in het Kortrijkse, 50/2, p.381-394, Kortrijk.
- Belconsulting, 2000. Eindrapport. Landschaps-ecologische studie natuurinrichtingsproject 'Kanaal Ieper-IJzer'. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Leefmilieu en Infrastructuur, Brussel.
- Centrale Archeologische Inventaris, geconsulteerd op <http://cai.erfgoed.net/cai/index.php>, juni 2011.
- Claus P., 2002. Rapport integraal waterbeheer in het deelbekken Ieperlee van het IJzerbekken: met aanbevelingen voor het beleid. Werkgroep ad hoc Intergraal Waterbeheer Ieperse. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Bekkencomité IJzer.
- Databank Inventaris Bouwkundig Erfgoed, geconsulteerd op <http://inventaris.vioe.be/>, juni 2011.
- De Vos K., 2001. De Martjesvaart. Computermodellering als methode, hoogwaterbeheer als doel. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Water, Brussel. <http://www.vmm.be/publicaties/martjes1-36.pdf>
- Debaeke S. & Lemytte S., 1995. Merkem in de kijker. De Klaproos, Veurne.
- Demolder H., De Knijf G., Paelinckx D., 2000. Biologische Waarderingskaart, kaartbladen 27-28-36. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 14.
- De Roo N., Hindryckx K., 1995. Beeld van een stroom. De IJzer. Lannoo, Tielt.
- Ferraris 1967. Mémoire 6, Carte de cabinet des Pays-Bas Autrichiens Levée à l'initiative du comte de Ferraris Mémoires historiques, chronologiques et oeconomiques, IV. Pro Civitate, Brussel.
- Fusslein O., 1932. Der minenkrieg in Flandern. Heinrici (red.), Das Ehrenbuch der Pioniere, p 541-548, Berlin.
- Honnoré L. & Coutiez Y., 2009. Les voies navigables en Belgique et dans le Nord de la France 16e-21e siècle, Rôle économique et social. Cercle d'histoire et d'archéologie de Saint-Ghislain et de la région, Saint-Ghislain. Publication extraordinaire.
- Lo-Reninge, s.d. Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan, Ontwerp.
- Priem V., 1998: Kastelen en landhuizen in de Westhoek, Ieper.
- Provincie West-Vlaanderen, 2002. Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan West-Vlaanderen. http://www.west-vlaanderen.be/kwaliteit/Leefomgeving/ruimtelijke_ordering/structuurplan/Documents/PRS-WV.pdf
- Stad Ieper, 2000. Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan.
- Stad Lo-Reninge, 1998. Mobiliteitsplan. Eerste deel: Oriëntatienota. Studiebureau IR G. Verschave, Brugge.
- Stad Lo-Reninge, 2009. Mobiliteitsplan Lo-Reninge Spoor 3: bevestigen en actualiseren. Grontmij.
- Stubbe L., s.d. De Groene Vesting van Ieper. Van militair bastion tot natuurrijk erfgoedpark.
- Stubbe, L., s.d. Het Ieperse Hoornwerkpark. Natuurontwikkeling in een historisch landschap.
- Stubbe L., Dendooven, D., Termote, J., Vanderghote, Ph., 2003. Vesting Ieper, Wandeling in een historisch landschap.
- Termote J., Himpe K., 2001. Cultuurhistorische inventarisatie watergebonden bouwkundig erfgoed. Advies inzake conservering, restauratie en eventuele

reconstructie. In het kader van het landinrichtingsproject "De Westhoek". Vlaamse Landmaatschappij.

- Van Acker J., 1987. Inventaris van de Abdij van Merkem, 1451. Biekorf, '87/3. West-Vlaams Archief voor geschiedenis, archeologie, taal- en volkenkunde.
- Van Driessche T., 2012. Lieu de mémoire Drie Grachten. Intern rapport WOI, onderzoek VIOE, onuitgegeven.
- Vanrolleghem A., 2006. Ieper à la carte, De Ieperse vestingen in kaart gebracht. Erfgoedcel Ieper.
- Verboven H., 2012. Lieu de mémoire Niemandswater, intern rapport WO I onderzoek VIOE, onuitgegeven.
- Vereecke J.J.J., 1858. Histoire militaire de la ville d'Ypres, Jadis place-forte de la Flandre Occidentale. Imprimerie et lithographie I.S. Van Doosselaere, Gent.
- Vereecke J.J.J., 1858. Atlas annexé à l'histoire militaire de la ville d'Ypres. Imprimerie et lithographie I.S. Van Doosselaere, Gent.
- Verheye S., 1989. De Ieperlee, oorsprong, economisch belang en verval.
- Verheye S., 2010. De elektriciteitscentrale te Noordschote. Iepers Kwartier, driemaandelijks tijdschrift voor heemkunde, 46e jaargang – nr.4, p113-121. Iepers Kwartier, Ieper.
- Verhulst A., 1995. Landschap en landbouw in middeleeuws Vlaanderen.
- Vifquain J.B., 1842. Des voies navigables en Belgique, considérations historiques suivies de propositions diverses ayant pour objet l'amélioration et l'extension de la navigation. Em. Deroye et Ce, Brussel.
- VLM 2000. Natuurinrichtingsproject: project Kanaal Ieper-IJzer: onderzoek naar de haalbaarheid: ontwerprapport. Vlaamse Landmaatschappij, Brugge.
- VLM 2001. Natuurinrichting: project Kanaal Ieper-IJzer: projectrapport. Vlaamse Landmaatschappij, Brugge.
- Warlop E., 1965. Inventaris van het archief van de abdij van Merkem. Deel 1, Inleiding, ontleding van de oorkonden (1173-1585). Ministerie van Nationale opvoeding, Brussel.
- West-Vlaamse Intercommunale, 2011. Houthulst, beleidsplan mobiliteit, ontwerp. West-Vlaamse intercommunale dienstverlenende vereniging, Brugge.
- West-Vlaamse Intercommunale, 2012. Gemeente Houthulst, Gemeentelijk Ruimtelijk structuurplan. West-Vlaamse intercommunale dienstverlenende vereniging, Brugge.
- Willemssen A., 2013. Landschappelijke en historische ontwikkeling van de rivier Ieperlee en het kanaal Ieper-IJzer. Masterthesis Monumenten- en Landschapszorg, Artesis Hogeschool Antwerpen.
- Yperman J., 2009. De westhoek XL, Verrassend veelzijdig Frans- en West-Vlaanderen.
- Zwaenepoel A., Vanallemeersch, R., Demolder, H., Demarest, L., Vriens, L., Paelinckx, D., 2000. Biologische Waarderingskaart versie 2, kaartbladen 19-20. Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.
- Zwaenepoel A., 2009. TWOL – Onderzoek naar historische wijzigingen in milieu-omstandigheden en beheer van de overstromingsgraslanden in IJzer- en Handzamevallei ten behoeve van het natuurbeheer en de natuurontwikkeling. Agentschap voor Natuur en Bos, West Vlaamse Intercommunale dienstverlenende vereniging (WVI) en INBO.
- Zwaenepoel A., et al, 2011. De broeken van de IJzer- en Handzamevallei. Agentschap voor natuur en bos/Inverde, Brussel.
- X, 1918, Der mineur in Flandern. Oldenburg.
- X, 2009. Het bekkenbeheerplan van het IJzerbekken. Integraal waterbeleid in de praktijk, 2008-2013. Secretariaat IJzerbekken, St.-Andries (Brugge).
http://www.integraalwaterbeleid.be/nl/bekkens/ijzerbekken/bekkenbeheerplan/1_IJZER_BBp_LR.pdf en <http://www.west-vlaanderen.be/kwaliteit/Leefomgeving/milieu/water1/Documents/BBP%20IJzer%200addendum%20Herzieningsprocedure%20dBBPn%20naar%20CIW.pdf>

- [http://www.forumeerstewereldoorlog.nl/wiki/index.php/Boezinge \(B\), Site John McCrae/Essex Farm Cemetery](http://www.forumeerstewereldoorlog.nl/wiki/index.php/Boezinge_(B),_Site_John_McCrae/Essex_Farm_Cemetery)

Historische kaarten:

- De Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden van Jozef Jean François de Ferraris, opgesteld tussen 1770-1778, schaal 1:11.520. Koninklijke Bibliotheek van België, http://www.kbr.be/collections/cart_plan/ferraris/ferraris_nl.html.
- Gereduceerde Kadasterkaart van België, Dépôt de la Guerre, uitgegeven tussen 1845-1855, schaal 1:20000
- Topografische kaart van België, Philippe Vandermaelen, uitgegeven tussen 1846-1854, schaal 1:20.000.
- Topografische kaarten van België, Krijgsdepot: Eerste editie uitgegeven tussen 1865-1880, schaal 1:20.000. Herziening, Militair Cartografisch Instituut: tweede uitgave, 1880-1884, derde uitgave 1889-1900 en herziening derde uitgave 1900-1930, schaal 1:20.000. (Lemoine-Isabeau, 1988)
- Kaart van België, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven tussen 1928-1950, schaal 1:20.000.
- Kaart van België, Militair Geografisch Instituut, uitgegeven tussen 1949-1970, schaal 1:25.000.
- Archief agentschap Onroerend Erfgoed, Reeks plannen van Louis J. Breydel, ontwerp van het park van Merkem uit 1929.

Afbakening op basis van:

- Topografische kaart 1:10.000. Kaartblad 28/2 (2001), 20/5 (2004) en 20/6 (2005).
- OrthofotoWest-Vlaanderen, 2005.
- Google Earth, geraadpleegd 2012.
- Gewestplan Vlaanderen, geraadpleegd 2012.
- Mobile mapping, geconsulteerd op <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/mm/>, 2012.
- Terreinbezoeken 2010-2013.

Overige bronnen:

- Marc Dewilde mbt. archeologie.
- Frank Becuwe en Elise Hooft mbt. bouwkundig erfgoed oa. tijdens terreinbezoeken 21 en 28/02/2011.
- Marika Strobbe en Koert David, Erfgoedconsulenten Landschappen, Onroerend Erfgoed West-Vlaanderen.

Begrippenlijst:

Voor specifieke landschapsbegrippen, gebruikt in eerder opgemaakte aanduidingdossiers ankerplaatsen, verwijzen we naar de website:

<http://www.vioe.be/projecten/begrippenlijst-landschap>:

10. Foto's

Zie fotobijlage.

(Aukje de Haan)